

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce

Pěstounská péče

Klára Foldynová

Plzeň, 2018

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2018

Klára Foldynová

Poděkování

Děkuji panu JUDr. Miroslavu Kalnému, Ph.D., za rady, připomínky a trpělivost při odborném vedení mé práce.

Dále bych chtěla poděkovat rodině a partnerovi za podporu po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	1
1 Institut pěstounské péče.....	2
1.1 Historický exkurz.....	2
1.1.1 Od kořenů pěstounské péče ke vzniku republiky.....	2
1.1.2 Období první republiky.....	3
1.1.3 Reorganizace systému pěstounské péče po roce 1948.....	5
1.1.4 Vývoj pěstounské péče po roce 1989.....	7
1.2 Nejlepší zájem a blaho dítěte.....	8
1.3 Pojem a účel pěstounské péče.....	11
1.4 Formy (druhy) pěstounské péče.....	12
1.4.1 Příbuzenská pěstounská péče.....	12
1.4.2 Společná pěstounská péče.....	13
1.4.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	15
1.5 Předpoklady svěřením dítěte do pěstounské péče a její zprostředkování.....	16
1.6 Dohoda o výkonu pěstounské péče a dávky pěstounské péče.....	19
1.7 Trvání pěstounské péče.....	21
1.7.1 Předpěstounská péče.....	22
1.8 Zrušení a zánik pěstounské péče.....	24
1.9 Procesní aspekty.....	26
2 Práva a povinnosti pěstouna, rodiče svěřeného dítěte a dítěte.....	28
2.1 Pěstoun.....	28
2.1.1 Osobní péče pěstouna o dítě.....	28
2.1.2 Další práva a povinnosti pěstouna.....	29
2.2 Rodič svěřeného dítěte.....	33
2.2.1 Rodičovská odpovědnost.....	34
2.2.2 Vyživovací povinnost rodičů k dítěti.....	38
2.2.3 Další práva a povinnosti rodiče.....	40
2.3 Svěřené dítě.....	42
3 SOS dětské vesničky.....	43
3.1 Zrození myšlenky SOS dětských vesniček a její realizace.....	43
3.2 SOS dětské vesničky v České republice.....	44
3.3 SOS dětské vesničky a pěstounská péče.....	46
3.4 SOS dětská vesnička v Douchí u Karlových Varů.....	47
Závěr.....	49

Seznam použité literatury	52
Resumé	55

Úvod

Tématem diplomové práce je pěstounská péče jako jedna z forem náhradní rodinné péče. Stěžejní právní úprava pěstounské péče v České republice je obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze kterého bude diplomová práce primárně vycházet. Diplomová práce se však neomezí pouze na práci s občanským zákoníkem a bude vycházet i ze souvisejících právních předpisů, mezinárodních dokumentů a judikatury.

Důvodem pro výběr tématu práce je obecný zájem o děti, o které nemohou pečovat jejich rodiče, a možnosti řešení jejich situace.

Cílem práce je poskytnout ucelený pohled na institut pěstounské péče na základě současné platné právní úpravy, přičemž bude použito především metody popisné a analytické. Byla bych ráda, kdyby práce pomohla i čtenářům, kteří nejsou právnícky vzdělaní a uvažují o možnosti stát se pěstouny, v objasnění dané problematiky.

Diplomová práce je rozdělena do třech hlavních kapitol, které jsou rozděleny do jednotlivých podkapitol, aby tak přehledně naplnily cíl práce. V první kapitole se zaměřím na historický vývoj pěstounské péče a právní úpravu jednotlivých období. Téměř jako zaklínadlo působí v oblasti péče o dítě sousloví „nejlepší zájem dítěte“, proto mu bude věnována jedna podkapitola. V dalších jednotlivých podkapitolách se zaměřím na objasnění pojmu a účelu pěstounské péče, jednotlivé formy pěstounské péče, její trvání a zprostředkování, jednotlivé předpoklady pro svěření dítěte do pěstounské péče, dohodu o výkonu pěstounské péče, dávky pěstounské péče a v neposlední řadě procesní aspekty.

V druhé kapitole bude pojednáno o obsahu pěstounské péče, tedy jednotlivých právech a povinnostech pěstouna, rodiče svěřeného dítěte i dítěte. Svou pozornost zaměřím na práva a povinnosti obsažené v občanském zákoníku.

Třetí kapitola diplomové práce bude pojednávat o SOS dětských vesničkách, jejich vzniku a poslání. Jedna podkapitola bude věnována vybrané SOS dětské vesničce, která se nachází v Doubí u Karlových Varů a kterou navštívím.

1 Institut pěstounské péče

1.1 Historický exkurz

1.1.1 Od kořenů pěstounské péče ke vzniku republiky

Problematika opuštěných, osiřelých, odložených a nežádoucích dětí sahá daleko do historie a musela být určitým způsobem řešena. Nelze jednoznačně určit, jaký institut považovat za předchůdce pěstounské péče či osvojení, jelikož oba instituty spolu souvisí nebo na sebe navazují. Názory na předchůdce pěstounské péče se zcela neshodují. Podle Z. Matějčka můžeme za předchůdce institutu pěstounské péče považovat institut kojných, v nalezincích spatřuje spíše kořeny osvojení. Podle Smolíkové, však lze považovat za předchůdce pěstounské péče jak institut kojných, tak nalezince. Zmínky o placených kojných se objevují v řeckých městských státech i ve starověkém Římě. Institut kojných byl nadále využíván i ve středověku a tento trend pokračoval až do 18. století, kdy byly zakládány nalezince. I v rámci nalezinců existovaly placené kojné, označovaly se však již jako pěstounky. Základním rozdílem však bylo, že se nejednalo o placenou službu pro děti z bohatých rodin, nýbrž o přijetí dítěte z nalezince do péče na stanovenou dobu, taktéž za úplatu. Impulzem pro zřízení nalezinců byla křesťanská myšlenka milosrdenství, která se měla uplatnit právě v péči o opuštěné děti. Realizace této myšlenky a její transformace do konkrétních institucí trvala dlouhou dobu. Širšího uplatnění dosáhla až v 18. století. Původní nalezince se primárně zaměřovaly na samotnou záchranu života dítěte, jeho ochranu před předčasnou smrtí. V 18. století se počet nalezinců zvyšuje. Důraz již není kladen pouze na záchranu života dítěte, ale i na jeho výchovu a řádný rozvoj ku prospěchu společnosti. V českých zemích se zřizování nalezinců a sirotčinců datuje od konce třicetileté války, neboť jedním z důsledků války byl i nárůst opuštěných dětí. Důležitým krokem pro zajištění chodu těchto institucí byl jejich přechod do správy a zemského majetku r. 1854. Jednalo se tedy o veřejné instituce, které využívaly převážně chudé ženy, rodící mnohdy nemanželské děti. Péče o děti probíhala v ústavu nebo mimo něj. O dítě se starala matka či příbuzní dítěte. Pokud to nebylo možné, dítě bylo předáno do péče pěstounů. Tato péče byla poskytována za úplatu, která byla odstupňována dle věku

dítěte, maximálně do jeho 6. roku věku. Poté bylo dítě odevzdáno zpět do ústavu a navraceno biologické matce, domovské obci či dočasně umístěno do pobočky v Karlíně. Nalezinec tedy sloužil jako zachytný útulek pro děti narozené v zemské porodnici, jako dětský domov či přestupní stanice před umístěním do pěstounské péče. Levnější systém, finanční prostředky pro pěstouny, avšak nedostatečný dozor nad pěstouny, a s tím spojená vyšší úmrtnost dětí.

Základní právní úpravu náhradní rodinné péče nalezneme v ABGB, který platil na našem území s malými změnami až do roku 1950. Skládal se z úvodu a čtyř dílů. Díl první obsahoval také úpravu pěstounské péče (resp. schovanství). Péči o opuštěné děti upravovaly také další předpisy, např. říšský obecní zákon z r. 1862, který zakotvoval základní pravidla pro uspořádání obecních záležitostí (domovské právo). Významný byl dále zemský chudinský zákon z r. 1868, který položil základy sociálně-právní ochrany dětí a měl přispět nejen k péči o opuštěné děti.

1.1.2 Období první republiky

V období první republiky prostřednictvím tzv. recepční normy Československá republika navázala v mnohém na zaniklou monarchii. ABGB byl recipován pro české země, na Slovensku platilo právo uherské. Právní předpisy se však nepodařilo za dobu trvání 1. republiky sjednotit. Za základ právní úpravy náhradní rodinné péče lze považovat recipovaný občanský zákoník, který obsahoval úpravu rodinného práva. Základním prvkem náhradní rodinné péče byl institut poručenství. Rozlišovalo se poručenství individuální, ústavní a generální. Poručenství individuální spočívalo především v ochraně jmění poručenice a řádné výchově. Pokud byl však poručenec chudý, byl mu jmenován poručník, ale fakticky mezi nimi žádný vztah neexistoval. Institut poručenství ústavního a generálního nebyl zaměřen na majetek dítěte, nýbrž na péči o jeho osobu. Generálním (hromadným) poručníkem se mohla stát obec, okres či orgán Okresní péče o mládež. Generální poručník hájil práva a zájmy poručenčů, svou činnost vykonával prostřednictvím veřejných poručníků. Vrchní vedení poručenství, kontrola, dozor a soudní ochrana poručenice náležely poručenskému soudu. Ten rozhodoval o všech důležitých případech výchovy dítěte, zajišťoval a dozoroval jeho jmění. V případě pěstounské péče se podle občanského zákoníku pěstounský poměr zakládal smlouvou. Smluvními stranami byli zákonný zástupce dítěte a pěstoun, kdy pěstoun

převzal povinnost starat se o výživu a výchovu dítěte. Trvalý pěstounský poměr nad dětmi mladšími 14 let upravoval zvláštní zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských a vl. nař. č. 29/1930 Sb., jímž se zákon provádí. Cílem bylo stanovit podmínky pro výkon pěstounské péče tak, aby se snížila dětská úmrtnost a zlepšily se podmínky pro rozvoj těchto dětí. Pěstounem mohla být fyzická osoba nebo ústav. Osoba, která se chtěla stát pěstounem, potřebovala povolení od dozorčího úřadu. Do individuální péče se svěřovaly děti na přechodnou dobu i dlouhodobě. Bylo vyloučeno, aby se pěstounem mohla stát osoba, která neposkytovala záruky řádné výchovy z důvodu opilství, chudoby, stáří, nedostatku volného času apod. Pěstoun se musel o dítě pečlivě starat, poskytovat mu výživu a výchovu. Dítě převzal do pěstounské péče zadarmo nebo za náhradu výloh. Dítěti dále zůstával nárok na výživné a výchovu od rodičů, jeho postavení v rodině se neměnilo. Kolektivní pěstounskou péči zajišťoval ústav, jehož stanovy zabezpečovaly řádnou výchovu. K přijetí dítěte do kolektivní pěstounské péče potřeboval ústav povolení zemského úřadu.

Dále je třeba zmínit zákon č. 117/1927, o potulných cikánech. Ten zavedl zvláštní úpravu pro náhradní výchovu cikánských dětí. Ustanovení tohoto zákona umožňovalo státním orgánům odebírat cikánům děti mladší 18 let za účelem jejich výchovy, pokud o ně nemohli řádně pečovat. O odnětí z péče rodičů rozhodoval okresní soud. Děti byly umístěny do rodin nebo ústavů, maximálně do doby dosažení zletilosti. Cílem byla „převýchova“ dítěte z etnika, jehož způsob života neodpovídal představám společnosti.

Dozor v oblasti pěstounské péče vykonával především poručenský soud. Předseda okresního poručenského soudu přenášel výkon dozoru na Okresní péči o mládež, spolek ustavený v každém obvodu na základě směrnic ministerstva sociální péče. Jednalo se o pomocný soudní orgán. V praxi začala vznikat určitá dvojkolejnost dozoru, který vykonával jak soudce, tak Okresní péče o mládež, neboť ustanovení o přenosu výkonu dozoru ze soudu na Okresní péči o mládež se neuplatňovalo důsledně. Dalším dozorčím orgánem byl dozorčí důvěrník, který vykonával dozor individuální. Dozorčí důvěrník působil spíše edukativně. Poučoval pěstouny o platné právní úpravě, navštěvoval rodiny a sledoval stav dítěte. V případě pochybností mohl podat hlášení Okresní péči o mládež.

Obecně lze konstatovat, že v Československu se podařilo v meziválečném období vybudovat účelný systém péče o mládež, postavený na samosprávě i péči soukromé, se silnou rolí státu jako garanta.

1.1.3 Reorganizace systému pěstounské péče po roce 1948

Po 2. světové válce došlo k mnoha negativním změnám. Zásadním předělem byl nástup komunistického režimu r. 1948. Ještě před únorem 1948 byl přijat zákon č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež. Ten spolu s vládním nařízením rušil spolky Okresní péče o mládež, včetně zemských ústředí a jejich činnost byla přesunuta na komise při okresních a zemských výborech, jelikož se jevílo jako nepřijatelné, aby se veřejná moc v této oblasti spoléhala na činnost dobrovolných spolků. Zásadní změnu však znamenaly zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních a zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, který zakotvil přednost ústavní péče před náhradní rodinnou péčí. Zmíněnou právní úpravou došlo ke zrušení ustanovení o pěstounském poměru obsažených ve Všeobecném občanském zákoníku, dále zákona č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských včetně vládního nařízení č. 29/1930 Sb., jímž se zákon o ochraně dětí v cizí péči provádí. Přijatou právní úpravou došlo k rozkladu dosavadního systému a k zániku pěstounské péče (s výjimkou příbuzenské). Roku 1949 byly zrušeny nalezince a přejmenovány na Ústavy péče o dítě. Náhradní rodinná péče byla možná pouze prostřednictvím poručenství nebo osvojení. Děti v dosavadní pěstounské péči byly z rodin přesouvány do dětských domovů. Pokud je pěstouni chtěli ušetřit přesunu do dětského domova, mohli si děti osvojit.

Kolektivní péče byla poskytována dětem mladším tři léta v dětských zdravotnických ústavech, dětem starším pak v domovech a jiných výchovných zařízeních. Děti byly do ústavů rozdělovány podle věku. Nestrádaly po stránce fyzické, nýbrž psychické. Sourozenci mnohdy nebyli umístováni do stejného ústavu a ústav se nacházel často daleko od jejich bydliště. Zlepšení přinesla 70. léta, kdy byla vydána Organizační směrnice pro dětské domovy a ostatní výchovná zařízení (1972). Směrnice zavedla několik důležitých změn, mimo jiné posun věkové hranice pro odchod z dětského domova z 15 na 18 let věku dítěte. V roce 1978 byla doplněna o ustanovení umožňující pobyt dítěte v ústavu prodloužit do doby ukončení přípravy na zaměstnání (např. vysokoškolské studium). Během

nepříznivých let se však podařilo uskutečnit několik úspěšných experimentů, mezi které patří i založení první SOS dětské vesničky podle rakouského vzoru, kde byla první vesnička založena už v roce 1949. Jedná se o model matky, která žije spolu s dětmi ve společném domě, jako tomu bylo běžně u poválečných vdov. V roce 1968 byl založen přípravný výbor Sdružení SOS dětských vesniček a r. 1970 vznikla první SOS dětská vesnička v Doubí u Karlových Varů. Normalizace 70. let však potírala všechny občanské iniciativy. Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči legalizoval všechny formy náhradní rodinné péče kromě SOS dětských vesniček, které byly zrušeny a r. 1974 převedeny pod okresní národní výbory. K obnovení činnosti Sdružení SOS dětských vesniček došlo až po r. 1989.

Posunem v oblasti náhradní rodinné péče bylo přijetí zákona č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, kterým byl zrušen zákon o právu rodinném z r. 1949 spolu se zákonem o sociálně právní ochraně mládeže z r. 1952. Vládní nařízení č. 59/1964 Sb., o úkolech národních výborů při péči o děti, upravovalo organizační zajištění sociálně právní ochrany dětí. Nově přijatá úprava nepřinesla úplně zásadní změnu, neboť zákon o rodině stále neobsahoval úpravu pěstounské péče, ale zavedl nový institut svěřeni dítěte do výchovy jiného občana než rodiče. Dítě tedy mělo možnost „vyhnout se“ svěřeni do ústavní péče a mohlo být svěřeno do péče příbuzných, nejčastěji prarodičů. Přednost ústavní péče však zůstala zachována. Znovuzavedení pěstounské péče do právního řádu se uskutečnilo po více než 20 letech zákonem č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Zákon obsahoval úpravu pěstounské péče, ale také nárok na hmotné zabezpečení dítěte i pečující osoby. Dítě mohlo být svěřeno do pěstounské péče, pokud se nepodařilo zajistit jeho řádnou výchovu osvojením a ústavní výchova nebyla vhodná. Zákonným předpokladem byla dlouhodobost péče. Z tohoto důvodu se pěstounská péče od r. 1973 do r. 2000 využívala pouze pro děti vyžadující péči dlouhodobě či trvale. Pro péči krátkodobého charakteru se používaly jiné instituty. Stačilo však, aby předpoklad dlouhodobosti existoval v okamžiku svěřeni do pěstounské péče. Pokud překážky odpadly a předpoklad dlouhodobosti se nenaplnil, mohl soud pěstounskou péči zrušit a o dítě se začali znovu starat rodiče.

Pěstounem se mohla stát fyzická osoba či manželský pár, který musel splňovat požadované předpoklady. Při výchově dítěte měl pěstoun práva a povinnosti rodičů, zastupovat jej mohl pouze v běžných záležitostech. Byla mu

vyplácena odměna za výkon pěstounské péče. Pokud se jednalo o prarodiče, pak se odměna vyplácela pouze v případech hodných zvláštního zřetele. Dítěti náležel příspěvek na úhradu jeho potřeb. Pěstounská péče vznikala rozhodnutím soudu, zanikala dosažením zletilosti dítěte, jeho smrtí či smrtí pěstouna a mohla být také zrušena rozhodnutím soudu, jak bylo zmíněno výše. Zákon o pěstounské péči upravoval i kolektivní pěstounskou péči, vykonávanou ve zvláštních zařízeních, zřízených a spravovaných národními výbory. Pod národní výbory byly tímto převedeny i SOS dětské vesničky. V oblasti péče o opuštěné a osiřelé děti po r. 1948 veškeré pravomoci vykonávala moc veřejná (rozsáhlé kompetence národních výborů).

1.1.4 Vývoj pěstounské péče po roce 1989

Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, upravoval pěstounskou péči až do svého zrušení v r. 2000. Zásadní změnu obsahoval zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, který deklaroval přednost náhradní rodinné péče před výchovou ústavní. Zákon obsahoval i další důležité změny, např. zakotvení institutu rodičovské zodpovědnosti, definici sociálně právní ochrany dětí a další. Dalším důležitým okamžikem bylo přijetí zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, účinný od 1.4.2000. V souvislosti s přijetím tohoto zákona byl zrušen zákon o pěstounské péči, úprava pěstounské péče byla přesunuta do zákona o rodině a současně došlo k vypuštění podmínky pojmového znaku dlouhodobosti pěstounské péče. Díky uvedeným změnám mohlo být dítě svěřeno i do krátkodobé pěstounské péče. Zákonem č. 165/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, byla nově zavedena odměna pěstouna ve zvláštních případech. Zákonem č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů, byla zavedena pěstounská péče na přechodnou dobu.

K posledním změnám došlo v souvislosti s účinností Nového občanského zákoníku. Rodinněprávní úprava byla znovu začleněna do kodexu občanského práva. Nově jsou upraveny instituty předpěstounské péče a pěstounské péče na

přechodnou dobu s určitými změnami. Nový občanský zákoník rozšiřuje kritéria na osobu pěstouna v podobě požadavku na bydliště na území České republiky. Dále deklaruje, že se jedná o institut dočasný, na dobu trvání překážky, po kterou nemohou o dítě pečovat rodiče. Soud může stanovit pěstounskou péči i na dobu neurčitou, nicméně je v zákoně jasně formulováno právo rodičů požadovat dítě zpět do své osobní péče. Nově je kladen důraz na zachování stávajících vazeb mezi dítětem a jeho rodičem v podobě práva na styk s dítětem a práva na informace. Soudu je však ponechána pravomoc rozhodnout i jinak z důvodů hodných zvláštního zřetele. Nová úprava zakotvuje zánik pěstounské péče nabytím plné svéprávnosti, jinak zletilostí. S přijetím Nového občanského zákoníku bylo zapotřebí připravit i nové procesní předpisy. Došlo k vyčlenění části třetí hlavy páté OSŘ a jejímu vtělení do nového zákona o zvláštních řízeních soudních. Ten upravuje řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, včetně pěstounské péče a předběžných opatření upravujících poměry dítěte.

V roce 2006 byl zaveden nový institut pěstounské péče na přechodnou dobu. Problémem v praxi bylo hmotné zajištění pěstouna na přechodnou dobu. To se nelišilo od hmotného zabezpečení běžného pěstouna, navíc na něj měl pěstoun na přechodnou dobu nárok pouze v době, kdy měl u sebe dítě v pěstounské péči. Ne každý si mohl dovolit zůstat bez prostředků v době, kdy zrovna o žádné dítě nepečoval. Tento problém vyřešila novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí v r. 2013. Díky novelizaci se zvýšil celkový počet pěstounů z 8 900 na 9 700, počet pěstounů na přechodnou dobu ze 7 na 115. S účinností novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí došlo k vypuštění § 44-47 upravující výkon kolektivní pěstounské péče v zařízeních pro výkon této péče. Smyslem zavedení pěstounské péče na přechodnou dobu zřejmě měl být odliv dětí z kojeneckých ústavů a následné zrušení těchto ústavů. Tento úmysl zákonodárce se však nenaplnil.¹

1.2 Nejlepší zájem a blaho dítěte

Mezi klíčové dokumenty v systému mezinárodní ochrany dítěte řadíme bezpochyby Úmluvu o právech dítěte, která se stala součástí právního řádu České

---

¹ Smolíková, V. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014, s. 5-68.

republiky v roce 1991.² Hned v článku 3 Úmluvy narazíme na „the best interests of the child“ a „well-being“, dále pracuje také s pojmem „welfare“. Úmluva o právech dítěte však pojmy nedefinuje. Výrazy „welfare“ a „well-being“ jsou v České republice překládány stejně, a to jako „blaho“. Tento překlad může být poněkud problematický, neboť pojmy v podstatě nerozlišuje a stejně tak je problematické, co si pod pojmem „blaho“ představit. Přitom se jedná o důležitý pojem, ke kterému by se věci týkající se dítěte měly upínat a měly by být jakýmsi cílem snažení, jde-li o dítě. Význam pojmu „the best interest of the child“ už je srozumitelnější a překládá se jako „nejlepší zájem dítěte“. K vzájemné souvislosti těchto výrazů Zuklínová uvádí: „*Bez větší pochybnosti lze konstatovat, že právě respektování „the best interests of the child“ je tou správnou cestou, jak dosáhnout (stavu označovaného jako) „well-being“ („welfare“) of the child.*“³

Výraz „blaho“ byl zákonodárcem použit v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí v § 5, kdy předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte. Zůstává k zamyšlení, jak hodnotit užití takto významného pojmu pouze v jednom zákoně, který je spíše administrativní povahy a jehož pravidla jsou víceméně závislá na ustanoveních soukromého práva.

Výrazně užívanější je pojem „the best interests of the child“ tedy nejlepší zájem dítěte. Poněkud matoucí je překlad Úmluvy o právech dítěte, neboť užívá pouze pojmu „zájem dítěte“. Nejlepší zájem dítěte ve smyslu článku 3 Úmluvy představuje hledisko (zřetel), které je potřeba vzít přednostně v úvahu při každém jednání (faktickém/právním/soudním/správním) a opatření, týkající se dítěte, bez ohledu na to, kdo jej činí, resp. o něm rozhoduje. Rovněž je nedílnou součástí ostatních práv dítěte upravených Úmluvou.⁴

Nejlepší zájem dítěte jako výkladové pravidlo představuje komplexní a dynamický koncept, který obsahuje tři složky, ve kterých jej můžeme nalézt:

1. základní právo dítěte na posouzení jeho nejlepšího zájmu a přihlídnutí k němu,

---

² Dostupné z: [https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/\[online\]](https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/[online]) [cit. 2018-03-03].

³ Zuklínová, M. Cui bono? bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, č. 2, s. 97-101.

⁴ Tamtéž

2. základní interpretační princip – pokud je možné právní předpis interpretovat více způsoby, zvolí se ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte,
3. procesní pravidlo – při rozhodování je třeba posoudit, jaké dopady na dítě může rozhodnutí mít.

Při hodnocení nejlepšího zájmu dítěte je třeba přihlídnout k dalším aspektům, a to k názoru dítěte, identitě dítěte, zachování rodinného prostředí a vztahů, péči o dítě, ochraně a bezpečí dítěte, zranitelnosti dítěte, k jeho právu na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu a k jeho právu na vzdělání.

Nejlepším zájmem dítěte v procesním významu se zabýval Nejvyšší soud v rozhodnutí, kdy dospěl k závěru: *„Nejlepší zájem dítěte v procesním významu zahrnuje rozhodovací činnost soudu, která v konkurenci často protichůdných zájmů účastníků řízení zvažuje a přední význam přiznává zjištěnému zájmu dítěte s cílem dosáhnout pro dítě stabilního a dlouhodobého řešení. Takto požadovaného uspořádání vztahů je možné nastolit toliko závazným rozhodnutím orgánu státní moci oprávněným autoritativně rozhodovat o právech, právem chráněných zájmech či povinnostech.“*⁵ Nejlepší zájem dítěte proto může označovat závazné uvážení soudů při rozhodování o zaopatření, péči, pomoci nebo ochraně, které nejlépe slouží dítěti. Plní tak funkci vyvažování v kolizích mezi konkrétními lidskými právy a poskytuje řešení konfliktů mezi těmito subjektivními právy, včetně práv dítěte. Je třeba upozornit, že nejlepší zájem dítěte má být předním hlediskem, nikoliv prvořadným. Z toho vyplývá, že má být mezi jinými zájmy zvažován na prvním místě, má mu být dán větší význam než jiným zájmům, nemusí mít však vždy absolutní prioritu. Cílem samotného rozhodnutí je stabilní řešení, které sleduje skutečně dlouhodobé zájmy dítěte.

Nejvyšší soud ve zmíněném rozhodnutí mj. uvádí, že zásadu nejlepšího zájmu dítěte nelze vnímat izolovaně od ostatních obecných zásad Úmluvy. Důležitý je pak zejména vztah článku 3 k článku 12, podle něhož má dítě právo vyjádřit svůj názor a jeho názoru musí být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Zásada nejlepšího zájmu dítěte tedy stanoví cíl, zatímco participační právo dítěte poskytuje způsob, jakým ho lze dosáhnout. Povinnost soudu zjišťovat názor dítěte plyne z článku 12 Úmluvy o právech dítěte, který je vtělen do § 100 odst. 3

---

⁵ Rozsudek NS ze dne 26.4.2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád a rovněž z Evropské úmluvy o výkonu práv dětí (čl. 3).⁶

1.3 Pojem a účel pěstounské péče

Institut pěstounské péče řadíme mezi instituty náhradní rodinné péče o dítě, kdy dochází k odebrání dítěte z jeho přirozené rodiny, neboť žádný z rodičů ani poručník nemůže o dítě osobně pečovat. Jedná se o zvláštní formu péče o dítě v prostředí připomínajícím rodinu, kdy musí být pojmána jako subsidiární k péči přirozené rodiny, tedy k péči vlastních rodičů. Pěstounská péče je chápána jako tradiční soukromoprávní instituce s veřejnoprávními prvky, spočívajícími zejména v její organizaci a zprostředkování, hmotném zabezpečení a kontrole ze strany státu.⁷

Účelem pěstounské péče je zajištění osobní péče o dítě osobou odlišnou od rodiče nebo poručníka a jedná se vždy o péči dočasnou, která má přednost před náhradní péčí v ústavu.⁸ Účelem pěstounské péče tak není přijetí cizího dítěte za své, jako u osvojení, kdy dochází ke změně jeho statusu.⁹ Přednost před ústavní péčí pak má zejména proto, že péči vlastních rodičů dítěti nejlépe nahradí individuální péče, která vede k nalezení pocitu vztahování se, který je velmi důležitý pro zdravý vývoj dítěte. Ústavní péče je až poslední variantou, pokud se nenajde nikdo, kdo by chtěl a mohl o dítě pečovat.

Přestože tak není v §958 z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále jen „OZ“, výslovně uvedeno, je vždy nutné rozhodovat o svěřeni do pěstounské péče v zájmu dítěte. Zákon toto výslovně neuvádí, neboť během legislativního přípravného procesu došlo k rozdělení svěřeni dítěte do péče jiné osoby a pěstounství do dvou samostatných institutů, a tak věta, která se původně vztahovala na obě varianty, zůstala uvedena pouze v části týkající se svěřeni dítěte do péče jiné osoby a u

---

⁶ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1408-1410.

⁷ Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Rodinné právo. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 283.

⁸ Zuklínová, M., Dvořák, J., Švetska, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters kluwer ČR, 2016, s. 150.

⁹ *Důvodová zpráva k z. č. 89/2012 Sb., konsolidované znění* [online]. 2012 [cit. 2018-02-08]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 245.

pěstounství již nebyla opakována (srov. §953 OZ). Přesto platí, že je nutné dbát na zájem dítěte při jeho svěřeni do pěstounské péče.¹⁰

1.4 Formy (druhy) pěstounské péče

Přestože je pěstounská péče vždy dočasného charakteru, můžeme na základě právní úpravy v novém občanském zákoníku z hlediska délky výkonu pěstounské péče rozlišovat dělení na *pěstounskou péči bez časového omezení* (na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě) a na *pěstounskou péči na přechodnou dobu*. Dále lze dělit podle subjektů vykonávajících individuální pěstounskou péči na *příbuzenskou pěstounskou péči a pěstounskou péči, kterou vykonává cizí, nepříbuzenská osoba*.¹¹ Tradičně pak rozlišujeme *individuální pěstounskou péči a kolektivní pěstounskou péči*. V současnosti je dle odborníků nejpřirozenější formou péče individuální, jelikož je vykonávána v rodinném prostředí a pěstounská rodina se nijak výrazně neodlišuje od rodin ostatních. V rámci individuální pěstounské péče může být dítě svěřeno do péče jedné osoby nebo do společné péče manželů. Kolektivní pěstounská péče byla dříve zákonem výslovně upravena (§12 z. č. 452/1992 Sb.) a chápeme ji jako péči vykonávanou ve speciálních zařízeních pro výkon pěstounské péče, zejména v SOS dětských vesničkách. Dnes ji však zákon výslovně neupravuje.¹²

1.4.1 Příbuzenská pěstounská péče

Příbuzenská pěstounská péče má přednost před pěstounskou péčí, kterou vykonává cizí osoba. Vykonává ji osoba příbuzná či osoba blízká dítěti nebo jeho rodině. Pokud se dítěte ujme taková osoba, pak orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále „OSPOD“) neprovádí zprostředkování pěstounské péče a soud dítě svěří do pěstounské péče této osobě, jestliže to odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte. Pozitivním na využití příbuzenské pěstounské péče je kontinuita rodinného

---

¹⁰ Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., Zuklínová, M. a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 683.

¹¹ Šínová, R., Šmíd, O., Juráš, M. a kolektiv. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 257.

¹² Zuklínová, M., Dvořák, J., Švestka, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters kluwer ČR, 2016, s. 152.

prostředí, stejně tak větší pravděpodobnost styku dítěte s jeho biologickými rodiči. Může se stát, že péče o dítě v širší rodině nebude fungovat, pak není v nejlepším zájmu dítěte, aby setrvalo v tomto výchovném prostředí. V zájmu dítěte pak bude jeho umístění mimo širší rodinu při souběžné sociální práci s přirozenou rodinou a udržování kontaktu dítěte s rodiči, pokud nedošlo k takovému selhání ze strany rodičů, že by soud styk s dítětem zakázal.

Pokud se osoba příbuzná či blízká se souhlasem rodiče fakticky ujme péče o dítě bez rozhodnutí příslušného orgánu s úmyslem přijmout dítě do své trvalé péče, je její zákonnou povinností tuto skutečnost oznámit neprodleně obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Osoba, která přijala dítě do péče, musí bezodkladně podat návrh na svěřeni dítěte do své péče k soudu. Pokud tak neučiní, je úřad obce s rozšířenou působností povinen učinit opatření na ochranu dítěte, zejména podat návrh soudu na úpravu poměrů dítěte.¹³

1.4.2 Společná pěstounská péče

Soud může svěřit dítě do pěstounské péče jednotlivce nebo do společné pěstounské péče. Společnou pěstounskou péči vykonávají pouze manželé. Dítě nelze svěřit do společné péče nesezdanému páru nebo osobám žijícím v registrovaném partnerství. Přesto zákon nevylučuje, aby dítě bylo svěřeno do výhradní pěstounské péče osobě žijící v manželství nebo registrovaném partnerství. Oba manželé vykonávají ve společné pěstounské péči práva a povinnosti společně. Není vyloučena situace, kdy se manželé pěstouni na výkonu práv a povinností ve vztahu k dítěti neshodnou. Zákon neobsahuje řešení pro neshody mezi společnými pěstouny a § 969 OZ dle Kornela zřejmě nelze použít, neboť hovoří pouze o neshodě mezi rodiči a pěstounem. Přiklání se k podpůrnému využití ustanovení o rodičovské odpovědnosti, kterou pěstouni fakticky vykonávají. Jestliže záležitost nesnese odkladu, může rozhodnout jeden z pěstounů sám, zároveň je však povinen i věci informovat druhého pěstouna. Neshodnou-li se společní pěstouni na významné záležitosti, na návrh některého z pěstounů rozhodne soud.¹⁴

---

¹³ Trnková, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 82-83.

¹⁴ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1939-1940.

Otázkou k diskuzi zůstává, proč by nemohlo být dítě svěřeno do společné pěstounské péče stejnopohlavnímu páru. Podle Burešové se ve své podstatě neodlišuje od pěstounské péče vykonávané různopohlavním párem – manžely. Je možné setkat se s homosexuálně orientovanými osobami, které splňují předpoklady stát se pěstounem. Dokazují, že přes svou sexuální orientaci jsou schopni o dítě řádně pečovat a jsou mnohem ochotnější vychovávat děti, se kterými je nepojí biologická vazba. Je třeba také upozornit na fakt, že žadatelé jsou důkladně odborně posuzováni podle mnoha kritérií, sexuální orientace však mezi nimi není a být ani nemůže, tak proč by měla být překážkou? V současné době je možné svěřit do pěstounské péče dítě jen jednomu z registrovaných partnerů a často se jedná o děti s vážnými vrozenými vadami nebo o děti, které nelze do jiných rodin umístit. Řada výzkumů prokázala, že děti vychované stejnopohlavním párem se nijak neliší od dětí vychovaných různopohlavním párem. Shodly se na tom např. Americká akademie pediatriů, Americká asociace psychologů, Americká asociace psychiatrů a další. Existují i výzkumy, které toto nepotvrzují. Dále je namístě zmínit poměrně vysoké procento rozvodovosti manželství heterosexuálních párů, které se dlouhodobě pohybuje kolem 50 %, neboť při odborném posouzení žadatelů o pěstounskou péči se posuzuje i stabilita manželského vztahu.¹⁵ Na základě neoficiálních statistik za období 1.7.2006 – 31.12.2016 uzavřelo registrované partnerství 2 510 párů. V daném období bylo zrušeno 369 registrovaných partnerství, což odpovídá přibližně 15 %.¹⁶ S určitou nadsázkou by se tedy dalo tvrdit, že soužití stejnopohlavních párů je stabilnější než manželství. Nejlepším zájmem dítěte bezesporu je, aby vyrůstalo ve stabilním a ekonomicky zajištěném rodinném prostředí, které vytváří dva dospělí, kteří jsou si vzájemnou oporou a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění. Proč tedy znevýhodňovat stejnopohlavní páry žijící v registrovaném partnerství?¹⁷

Dle mého názoru by mohl zákonodárce zvážit společnou pěstounskou péči registrovaných partnerů. Je-li podle současné právní úpravy možné, aby se pěstounem stal jeden z registrovaných partnerů, předpokládám, že pokud bude žít s partnerem ve společné domácnosti, druhý partner bude o dítě fakticky pečovat

---

¹⁵ Burešová, K. Stejnopohlavní pár v nejlepším zájmu dítěte. *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 9, s. 311-319.

¹⁶ Kropáček, J., Polák, M. Registrovaná partnerství. *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 11.2.2017 [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/grafika-registrovana-partnerstvi/r~5fb3d54aec4811e6b0800025900fea04/?redirected=1520961451>

¹⁷ Burešová, K. Stejnopohlavní pár v nejlepším zájmu dítěte. *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 9, s. 311-319.

také. Jestliže by měli dítě ve společné pěstounské péči a jeden z partnerů by zemřel, dítě by mělo šanci zůstat v péči pozůstalého partnera (stejně jako je tomu u společné pěstounské péče manželů) a nemuselo by být zatíženo změnou prostředí, což by bylo pro dítě přínosnější. Domnívám se, že pokud budou registrovaní partneři odborně posouzeni jako vhodné osoby pro pěstounskou péči, měli by mít šanci, bez ohledu na svou sexuální orientaci, získat dítě do společné pěstounské péče.

1.4.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je zvláštní forma pěstounské péče, která je krátce zmíněna v §958 odst. 3 občanského zákoníku, který v podrobnostech odkazuje na jiný zákon. Tím je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, Hlava V. Výše zmíněný účel pěstounské péče v bodě 1.3 platí bezpochyby i pro pěstounskou péči na přechodnou dobu, ta má však i svá specifika. Hlavními specifiky jsou časové omezení na dobu trvání nejdéle jeden rok (výjimkou může být postupné svěření sourozenců, kde ale opět není možné překročit limit jednoho roku u sourozence, který byl svěřen jako poslední), náhrada za péči ústavní z hlediska přechodnosti a nedefinitivnosti pro řešení situace dítěte a předcházení tak negativním důsledkům pro vývoj dítěte, které se objevují u ústavní péče. Další odlišností je fakt, že pěstounské péči na přechodnou dobu nepředchází proces zprostředkování. Osoby vykonávající tuto péči jsou vedeny ve zvláštní evidenci krajských úřadů a na rozdíl od osoby běžného pěstouna pobírají odměnu i po dobu, kdy o žádné dítě nepečují, jelikož by měli být připraveni dítě převzít bezprostředně po rozhodnutí soudu. Zpočátku byla kritizována možná nevhodnost žadatelů, kteří by byli motivováni pouze finanční odměnou. Toto riziko se však eliminuje důkladným posuzováním žadatelů. Také jejich odborná příprava je delší než u běžných pěstounů. Samotný výkon pěstounské péče na přechodnou dobu je pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí a doprovázející organizace.

V rámci pěstounské péče na přechodnou dobu můžeme rozlišovat pěstounskou péči určenou novorozencům (raná) nebo situaci, kdy se dítě náhle ocitne bez péče rodičů (akutní). K akutní pěstounské péči může dojít například při vzetí rodiče do vazby nebo pokud musí rodič samoživitel podstoupit operaci s hospitalizací apod. Do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřuje dítě soud, a to na návrh příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Přechodnou dobou je

doba, po kterou rodič ze závažných důvodů nemůže o dítě pečovat; doba, po jejímž uplynutí je možné dát souhlas rodiče s osvojením; doba do nabytí právní moci rozhodnutí soudu, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba. Procesní úprava nalezneme v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Soud je povinen přezkoumávat, zda důvody svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu stále trvají.

Pěstounská péče na přechodnou dobu se vyčlenila z běžné pěstounské péče jak právně, tak fakticky. Má svá specifika spočívající nejen v krátkodobosti, ale také v nárocích, které klade na osobu pěstouna.¹⁸ Důležitý je však její přínos spočívající nejen v osobní péči o dítě mimo ústav a eliminování negativních následků pro dítě s tím spojených, nýbrž i přínos pro společnost. Dle statistik Ministerstva vnitra ČR se děti, které prošly ústavní výchovou, dopouštějí velmi často trestné činnosti, bývají závislé na sociálních dávkách, nemají rozvinuté rodičovské kompetence a jako rodiče často selhávají, tudíž se celý cyklus opakuje. Díky pěstounské péči na přechodnou dobu je možné dítěti poskytnout takovou péči, která bude předpokladem pro to, aby k těmto situacím docházelo minimálně.¹⁹

1.5 Předpoklady svěřeni dítěte do pěstounské péče a její zprostředkování

Aby dítě mohlo být svěřeno do pěstounské péče, musí být splněny určité předpoklady, neboť dochází k závažnému zásahu do soukromého a rodinného života. Základním předpokladem je, že žádný z rodičů ani poručník nemůže o dítě osobně pečovat, není tak zabezpečena jeho výchova a odebrání dítěte a jeho svěřeni do pěstounské péče je nezbytné k ochraně jeho zájmů. Pokud se jedná o dítě, které je schopné se k dané věci vyjádřit (s ohledem na věk a psychický stav), je předpokladem taktéž jeho kladné stanovisko (dotčen čl. 12 Úmluvy o právech dítěte).

Dalším předpokladem je způsobilý pěstoun, který s výkonem pěstounské péče souhlasí. Může se jednat jak o jednotlivce, tak o manželský pár. Není

---

¹⁸ Radvanová, S. a kolektiv. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 129-138.

¹⁹ Dostupné z: <https://www.rpp.cz/inpage/proc-je-pppd-tak-dulezita/> [online] [cit. 2018-02-26].

vyloučena ani možnost svěřit dítě do péče jednoho z manželů, druhý manžel s tím však musí souhlasit, neboť i on se bude podílet na osobní péči o dítě, pokud žijí ve společné domácnosti. Dle současné právní úpravy není možné svěřit dítě do společné pěstounské péče registrovaných partnerů a nesezdaných párů. Nic však nebrání jednomu z páru, aby se stal pěstounem.

U každého dítěte je nutné obecně posoudit vhodnost pěstounství a jeho konkrétní formy, zohlednit úroveň duševního a tělesného vývoje dítěte spolu s jeho specifickými potřebami a nároky (např. postižené dítě). Při výběru vhodného pěstouna je posuzováno několik kritérií. Osoba pěstouna musí skýtat záruky řádné péče (viz §962 OZ). Dále se posuzuje charakteristika jeho osobnosti, psychický a zdravotní stav, motivace, předpoklad pro výchovu dítěte, celkové rodinné prostředí a další. Podrobná úprava předpokladů, které musí pěstoun splňovat, je obsažena v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí.²⁰

Pro úspěšnost pěstounské péče jako zvolené formy náhradní rodinné péče má zásadní význam výběr pěstounů pro určité dítě. Pro konkrétní dítě je vždy vyhledáván vhodný pěstoun, nikoliv obráceně. Pod pojmem zprostředkování pěstounské péče lze spatřovat soubor navzájem provázaných činností orgánů sociálně-právní ochrany dětí či pověřených osob. Tento proces zprostředkování je upraven zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a na něj navazujícími vyhláškami.²¹ Zprostředkování pěstounské péče spočívá ve vyhledávání dětí uvedených v §2 odst.2 z. o sociálně-právní ochraně dětí, kterým je třeba zajistit náhradní rodinnou péči, dále ve vyhledávání vhodných osob – budoucích pěstounů a jejich odborné přípravě. Taková zprostředkování mohou provádět pouze orgány sociálně-právní ochrany dětí uvedené v §4 odst.1 z. o sociálně-právní ochraně dětí.²² Přestože občanský zákoník preferuje příbuzenskou pěstounskou péči, není vždy možné takovou péči dítěti zabezpečit. Pokud o dítě nemůže pečovat osoba příbuzná, hledá se vhodný člověk, který by byl schopen tuto osobní péči dítěti zajistit. Takový člověk je bezúhonný a svéprávný, má morální, výchovné, sociální a zdravotní předpoklady, je schopen zajistit výchovné prostředí vhodné pro dítě a má bydliště na území České republiky. Obecní úřad obce s rozšířenou působností

---

²⁰ Zuklínová, M., Dvořák, J., Švetska, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters kluwer ČR, 2016, s. 153-154.

²¹ Trnková, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 14.

²² §19a z.č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí

vyhledává děti vhodné pro pěstounskou péči i osoby vhodné stát se pěstouny a vede jejich evidenci.²³

Proces zprostředkování je zahájen na základě podání žádosti žadatelem o jeho zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny (jedná se o správní řízení). Účastníkem tohoto řízení je pouze žadatel, případně manželé-žadatelé.²⁴ Obecní úřad obce s rozšířenou působností založí spisovou dokumentaci dítěte i žadatele, kterou postupuje krajskému úřadu spolu se svým stanoviskem. Krajský úřad provádí její odborné posuzování. Toto odborné posouzení zahrnuje mimo jiné posouzení tělesného a duševního vývoje dítěte, vhodnost náhradní rodinné péče a její formy, u žadatelů především charakteristika osobnosti a jejich psychický a zdravotní stav a další (§27 z. č. 359/1999 Sb.).²⁵ Odborné posouzení zahrnuje také zhodnocení přípravy žadatele, kterou musí žadatel absolvovat ještě před tím, než je rozhodováno o jeho zařazení do evidence. Tuto přípravu zajišťuje krajský úřad, zpravidla prostřednictvím organizace k tomu oprávněné. U prvožadatelů činí příprava nejméně 48 hodin. U žadatelů, kteří chtějí vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, pak nejméně 72 hodin. U žadatelů, kteří již přípravu jednou dokončili, může krajský úřad snížit časový rozsah přípravy, pokud dojde k závěru, že plná příprava není nutná. Příprava může být zaměřena i na děti, které žijí v rodině žadatele, aby dokázaly příchod nového dítěte do rodiny dobře přijmout. Po ukončení odborného posouzení krajský úřad rozhodne o zařazení žadatele do evidence nebo žádost zamítne, pokud zjistí závažné důvody, pro které nelze žádosti vyhovět. Proti rozhodnutí o zamítnutí žádosti lze podat odvolání k Ministerstvu práce a sociálních věcí do 15 dnů ode dne oznámení rozhodnutí.²⁶

Od ledna 2013 provádí zprostředkování pouze krajský úřad. O zprostředkování pěstounské péče konkrétnímu dítěti rozhodují zaměstnanci krajského úřadu, nikoliv však spolu s poradními sbory, které se do ledna 2013 na konečném zprostředkování zásadně podílely. Pokud krajský úřad najde vhodného žadatele o pěstounskou péči, oznámí mu tuto skutečnost a žadatel se může s dítětem seznámit (do 30 dnů od doručení oznámení, lhůtu lze prodloužit o 30 dnů podle §

---

²³ Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1262.

²⁴ Trnková, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 16.

²⁵ Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1262.

²⁶ Trnková, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 21.

24 odst.3 z. o sociálně-právní ochraně dětí).²⁷ V rámci této lhůty se žadatel rozhoduje, zda podá návrh k soudu na svěřením dítěte do předpěstounské péče či nikoliv.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje ve svém §20 i situaci, kdy se zprostředkování v případě pěstounské péče neprovádí. Jedná se o případ tzv. příbuzenské pěstounské péče, kdy o svěřením dítěte požádala fyzická osoba dítěti příbuzná, či fyzická osoba blízká dítěti nebo jeho rodině. Tento zájemce o pěstounskou péči nepodává žádost o zařazením do evidence žadatelů, ale podává rovnou návrh k soudu na svěřením do pěstounské péče.²⁸

1.6 Dohoda o výkonu pěstounské péče a dávky pěstounské péče

Pečující osoba má svá práva a povinnosti při péči o svěřené dítě. Mezi základní práva řadíme právo na pomoc při zajištění osobní péče o svěřené dítě po dobu nemoci pěstouna nebo člena jeho rodiny, při narození dítěte či úmrtí osoby blízké. Pokud pěstoun pečuje o dítě starší dvou let, má právo na poskytnutím pomoci se zajištěním péče o svěřené dítě alespoň 14 dnů v kalendářním roce, dále právo na zprostředkování psychologické, terapeutické či jiné odborné pomoci alespoň jednou za šest měsíců. Mimo práv má také povinnosti. Pěstoun musí zvyšovat své znalosti a dovednosti v oblasti péče a výchovy o dítě, a to v rozsahu minimálně 24 hodin během 12 po sobě jdoucím kalendářním měsíců, je povinen spolupracovat se zaměstnancem orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) a umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče. Pěstoun je povinen udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči. Ke splnění této povinnosti má právo na pomoc zajištění místa pro styk s rodičem, není povinen ho vpouštět do vlastní domácnosti. Pokud je třeba, pěstoun může žádat asistenci při styku dítěte s oprávněnými osobami, např. účast psychologa. Podrobnosti týkající se výkonu těchto práv jsou upraveny v dohodě o výkonu pěstounské péče. Dohodu s pěstounem může uzavřít OSPOD, častěji ji pěstoun uzavírá s tzv. doprovázející organizací, kterou si vybere sám. Doprovázející organizace je pověřenou osobou, je oprávněna uzavírat dohody o výkonu

²⁷ Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1262.

²⁸ Trnková, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 16-17.

pěstounské péče a může poskytovat výchovnou a poradenskou pomoc při péči o svěřené dítě, sledovat její výkon i zajišťovat povinné vzdělávání pěstounů. Subjekt, který uzavřel s pěstounem dohodu o výkonu pěstounské péče, má nárok na státní příspěvek ve výši 48.000,- ročně, sloužící k pokrytí nákladů vynaložených na poskytování pomoci a podpory pěstounům, provádění dohledu i plnění dalších zákonem stanovených úkolů.²⁹ Pěstoun je povinen uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s obecním úřadem obce s rozšířenou působností do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěření prvního dítěte do péče. Místní příslušnost se řídí trvalým pobytem pěstouna. Dohodu může uzavřít i jiný obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad nebo pověřená osoba (§ 47b, odst. 4 z. č. 359/1999 Sb.). Pokud nedojde během 30 dnů k uzavření dohody, podrobnosti zmíněných práv a povinností upraví správní úřad svým rozhodnutím.³⁰

Dávky pěstounské péče jsou od ledna 2013 upraveny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Dříve úpravu obsahoval zákon o státní sociální podpoře. Nárok na dávky pěstounské péče má osoba pečující a svěřené dítě.³¹ Zákon upravuje pět druhů dávek pěstounské péče:

- a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- b) odměna pěstouna,
- c) příspěvek při převzetí dítěte,
- d) příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- e) příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nárok nezletilé nezaopatřené dítě, které vyrůstá v pěstounské péči. Jedná se o pravidelnou měsíční dávku, která se vyplácí osobě pečující do doby dosažení zletilosti dítěte, po dosažení zletilosti se vyplácí přímo dítěti. Výše příspěvku je různá s ohledem na věk dítěte a popř. stupni závislosti dítěte na pomoci jiné osoby. Od ledna 2018 došlo ke zvýšení příspěvku.

Odměna pěstouna je opakující se měsíční dávkou, která je vyplácena přímo pečující osobě. Pokud jsou pěstouny manželé, vyplácí se dávka pouze jednomu

---

²⁹ Trnková, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 86-88.

³⁰ Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1264.

³¹ Tamtéž, s. 1265

z nich, určenému na základě dohody manželů. Výše odměny pěstouna je závislá na počtu svěřených dětí a případně na závislosti dítěte na pomoci jiné osoby. Odměna pěstouna náleží taktéž osobě v evidenci i v případě, že nepečuje o žádné dítě. Pokud je pěstounem prarodič nebo praprarodič, náleží mu odměna pěstouna pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte. Odměna pěstouna je vyplácena do nabytí zletilosti dítěte, po nabytí zletilosti (zániku pěstounské péče) jen tehdy, pokud pěstoun a nezaopatřené dítě spolu trvale žijí ve společné domácnosti a společně hradí náklady na své potřeby, nejdéle do 26 let věku dítěte. Odměna se považuje za příjem ze závislé činnosti pro účely daně z příjmu, pojistného na sociální zabezpečení a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění.

Ostatní dávky uvedené v bodech c), d) a e) jsou jednorázovými příspěvky a jsou vypláceny přímo pěstounovi (příspěvek při převzetí dítěte) nebo přímo dítěti (příspěvek při ukončení pěstounské péče).³²

1.7 Trvání pěstounské péče

Dříve byla podmínkou pěstounské péče dlouhodobost. Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, ji koncipoval jako paralelní institut k osvojení. Rozdílem u pěstounské péče bylo, že se jednalo o děti, které nemohly být osvojeny – nejednalo se o tzv. právně volné děti³³ (např. z důvodu nedostatku vůle rodičů dát souhlas s osvojením dítěte). Pěstounskou péči však nelze chápat jako předstupeň nebo alternativu k osvojení. Pokud mezi dítětem a jeho rodičem existuje rodinné pouto, je pěstoun povinen toto rodinné pouto rozvíjet.³⁴ Občanský zákoník vymezuje výslovně pěstounskou péči jako péči dočasnou ve svém § 959, a to na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Délka pěstounské péče bude záviset na potřebách dítěte a jeho přirozené rodiny. Lze tedy říct, že současná pěstounská péče může být krátkodobá, střednědobá i dlouhodobá.³⁵ Soud, který rozhoduje o pěstounské péči, zároveň rozhoduje o délce jejího trvání. Pokud

³² Trnková, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 88-89.

³³ Králíčková, Z. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*. 2004, č. 2, s. 52-57.

³⁴ Králíčková, Z. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2008, roč. 16, č. 9, s. 309.

³⁵ Šínová, R., Šmíd, O., Juráš, M. a kolektiv. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 258.

neexistují okolnosti, na základě kterých by mohl dobu pěstounské péče určit, pak dobu neurčí. Skutečnost, že soud dobu neurčí, neznamená, že bude pěstounská péče trvat až do doby, kdy dítě nabude svéprávnost nebo se stane zletilé. Pokud je předem známa doba, po kterou bude o dítě muset pečovat pěstoun, je vhodné, aby soud rozhodl o trvání této péče (např. doba, po kterou nemůže rodič dát souhlas s osvojením z důvodu nedostatku věku – viz § 811 OZ).³⁶

Pěstounská péče je subsidiární k péči rodičů a jejím cílem je navrácení dítěte do rodiny přirozené. Jestliže jsou rodiče schopni o dítě znovu pečovat, mohou požadovat dítě zpět do své osobní péče. Dítě se může vrátit zpět do své přirozené rodiny, pokud překážka, která bránila rodičům v osobní péči o dítě, zcela odpadla (byla odstraněna), anebo došlo k jejímu zmírnění v takové míře, že navrácení dítěte do jeho přirozené rodiny je v souladu s jeho zájmem. Odebrání dítěte má být pouze dočasným řešením a jakmile to okolnosti dovolí, má být dítě ihned vráceno do své původní rodiny. Tento názor vyslovil i Evropský soud pro lidská práva ve věci Kutzner proti Německu³⁷: „Ačkoli základním smyslem článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je chránit jedince před svévolnými zásahy veřejné moci, může jako doplněk existovat i pozitivní závazek obsažený v účinném respektování rodinného života. Proto tam, kde vznikly rodinné vazby, musí stát v zásadě jednat způsobem, který umožní další rozvíjení takových vazeb, a podnikat opatření, která dovolí opětovné spojení rodiče a dítěte.“

Evropský soud pro lidská práva zdůrazňuje, že vnitrostátní orgány musí pečlivě posuzovat důležitost ochrany dítěte, především pokud se jedná o jeho zdraví a vývoj na straně jedné a zájem, aby byla rodina pohromadě na straně druhé.³⁸

1.7.1 Předpěstounská péče

Soud může dítě svěřit zájemcům o pěstounskou péči do předpěstounské péče. Účelem je ověření, jestli bude pěstounská péče v rodině fungovat a zda tak bude ku prospěchu dítěte. Jedná se o období, kdy si dítě zvyká na pěstounskou

---

³⁶ Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., Zuklínová, M. a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 686.

³⁷ Rozsudek ESLP ze dne 26.2.2002, č. 46544/99

³⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1272.

rodinu a pěstounská rodina na dítě. Předpěstounská péče je fakultativní institut. Záleží na úvaze soudu, jestli rozhodne o svěřeni dítěte do předpěstounské péče. Vhodná se jeví v situacích, kdy pěstouni jsou osoby cizí a dítě je nezná, popřípadě jsou dítěti známé, ale není jisté, zda bude jejich vzájemné soužití fungovat. Prakticky obligatorní je předpěstounská péče, pokud je pěstounská péče zprostředkovávána státem. Smysl má předpěstounská péče taktéž pro děti, které žily v ústavním zařízení a život v rodině je pro ně nový a neznámý. Pravděpodobně nadbytečná bude v případech, kdy má být dítě svěřeno do příbuzenské pěstounské péče a dítě osobu příbuznou či blízkou zná, nebo se jedná o osobu, která již fakticky o dítě pečuje. Pokud má být dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, do předpěstounské péče se nesvěřuje.

Zákon přímo pevně nestanovuje dobu trvání předpěstounské péče. Obvykle se jedná o tři měsíce. Může být stanovena dle potřeby na dobu delší, ale i kratší. Soud může dobu prodloužit, je-li třeba více času, aby si dítě v rodině zvyklo a navázalo vztah s pěstounem.

Dítě i pěstoun mají nárok na dávky pěstounské péče, a to ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o svěřeni dítěte do předpěstounské péče. Zároveň od svěřeni dítěte do předpěstounské péče má zájemce o pěstounskou péči k dítěti povinnosti pěstouna.

Jelikož účelem předpěstounské péče je ověření, zda bude pěstounská péče v rodině fungovat, je třeba sledovat a kontrolovat její průběh. Tento dohled je zákonem svěřen soudu. Soud vykonává dohled prostřednictvím OSPODů, které sledují vývoj dítěte v předpěstounské péči, rodinu pravidelně navštěvují a podávají soudu zprávy na základě svých zjištění. Zároveň sledují, zda trvají důvody, na základě kterých bylo dítě svěřeno do předpěstounské péče. Pokud dojde k navázání vztahu mezi dítětem a budoucím pěstounem, jejich soužití funguje a je-li tak v nejlepším zájmu dítěte, soud rozhodne o svěřeni dítěte do pěstounské péče. Nedojde-li k navázání vztahu mezi dítětem a zájemcem o pěstounskou péči nebo se objeví závažné problémy v průběhu předpěstounské péče, soud předpěstounskou péči zruší a dítě svěří do péče vhodnějších pěstounů či ústavního zařízení. Ačkoli je cílem předpěstounské péče zjistit vhodnost a funkčnost případné pěstounské péče, je nutné zvážit všechny okolnosti a zájem dítěte vedoucí k jeho svěřeni do předpěstounské péče, neboť případná neúspěšnost předpěstounské péče může mít

negativní vliv na dítě, spojený s návratem do ústavního zařízení či zvykání si na novou pěstounskou rodinu.

O svěřením dítěte do předpěstounské péče rozhoduje soud podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Řízení lze zahájit i bez návrhu. Věcně příslušný k rozhodnutí ve věci je okresní soud, místní příslušnost soudu se řídí bydlištěm dítěte. Účastníky řízení jsou dítě, zastoupené kolizním opatrovníkem, rodiče dítěte a pěstouni. Soud rozhoduje rozsudkem. To se v praxi jeví jako nevhodná varianta z důvodu časové náročnosti. Možným řešením je podání návrhu na nařízení předběžného opatření na odevzdání dítěte do péče osoby budoucího pěstouna, o kterém rozhoduje soud usnesením, a současné podání návrhu na svěřením dítěte do předpěstounské péče. Nenachází-li se dítě v nedostatku řádné péče (např. je v ústavním zařízení), nabízí se možnost podat návrh na svěřením dítěte do předpěstounské péče a zároveň podat návrh na nařízení předběžného opatření dle § 104 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, neboť je třeba zatímně upravit poměry účastníků v průběhu řízení.³⁹

1.8 Zrušení a zánik pěstounské péče

V případech uvedených v § 969 OZ je možné, aby dítě, rodič nebo pěstoun navrhli soudu zrušení pěstounské péče. Na návrh pěstouna ji soud zruší vždy. Není žádoucí, aby o dítě pečovala osoba, která o něj pečovat nechce a zároveň není v zájmu dítěte v takovém prostředí setrávat. Mimo to je výkon pěstounské péče dobrovolný. Soud pěstounskou péči zruší i v případě, kdy byla odstraněna překážka bránící rodičům v péči o dítě a dítě se může vrátit zpět do osobní péče rodičů. Důvodem pro zrušení pěstounské péče mohou být i závažné nedostatky na straně pěstouna nebo skutečnost, že pěstounská péče neplní svůj účel. Dalším důvodem může být podstatná změna poměrů (na straně dítěte, rodiče, pěstouna) či neshoda mezi rodiči a pěstounem v podstatné záležitosti týkající se dítěte. Pěstounská péče zaniká právní mocí rozhodnutí o zrušení pěstounské péče. Po zrušení pěstounské

---

³⁹ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1936-1938.

péče může soud rozhodnout o návratu dítěte do přirozené rodiny, pokud to není možné, pak rozhodne o jiné formě náhradní rodinné péče (např. ústavní výchově).⁴⁰

Některé příčiny zrušení pěstounské péče na návrh pěstounů před dosažením zletilosti dítěte rozebírá Průšová ve svém článku. Vychází přitom ze svých zkušeností a obecného statistického přehledu o dětech, které byly znovu přijaty z pěstounské rodiny do Diagnostického ústavu v Dobřichovicích v období od 1.1.2000 do roku 2009. Mezi tyto důvody, vedoucí pěstouny k vrácení dítěte do ústavní výchovy, řadí: absenci citového pouta (vnitřní nepřijetí dítěte); neschopnost dítěte přijmout hodnoty rodiny; poruchy chování dítěte; nepřijetí dítěte dětmi pěstouna; psychiatrické problémy dítěte; dítě se samo chtělo vrátit do domova; krize v pěstounské rodině (rozvod, úmrtí) či kombinace zmíněných důvodů. Jako další problémy vnímá u příbuzenské pěstounské péče nepřipravenost žadatele pečovat dlouhodobě o dítě příbuzného; dítě je převzato rychle do osobní péče a chybí zájem ze strany pěstouna o pokračující spolupráci se zařízením ústavní výchovy, ve kterém bylo dítě umístěno; ale i nedostatek informací o osobní historii dítěte a v neposlední řadě fakt, že se pěstounská rodina nepřizpůsobuje dítěti, ale dítě se má přizpůsobit hodnotám rodiny. První problémy v pěstounské rodině jsou zaznamenány do roka pobytu dítěte v náhradní rodině. Je třeba, aby náhradní rodina řešila problémy včas a nejlépe ve spolupráci s OSPOD.⁴¹

Další důvody zániku pěstounské péče jsou:

- a) nabytí plné svéprávnosti dítěte,
- b) smrt dítěte či pěstouna,
- c) rozvod pěstounů.

K nabytí plné svéprávnosti dochází uzavřením manželství, priznáním svéprávnosti, nejpozději zletilostí dítěte, a to dovršením 18. roku věku. U dítěte, které z důvodu duševní poruchy nikdy plnou svéprávnost nenabyde, zaniká pěstounská péče zletilostí.

Z povahy věci zaniká pěstounská péče smrtí dítěte či pěstouna.

Pokud je dítě svěřeno do společné pěstounské péče manželům, zaniká rozvodem jejich manželství. Před rozvodem musí být upraveno, kdo z manželů

---

⁴⁰ Zuklínová, M., Dvořák, J., Švetska, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters kluwer ČR, 2016, s. 158.

⁴¹ Radvanová, S. (ed.). *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR): kolokvium II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 52-56.

bude dále pěstounem dítěte. Pokud jeden z manželů zemře, jeho pěstounská péče zanikne a dítě zůstává v pěstounské péči pozůstalého manžela.⁴²

1.9 Procesní aspekty

O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud. Jedná se o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé upravené zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Řízení je možné zahájit i bez návrhu. Soud rozhoduje rozsudkem. Věcně příslušným soudem v prvním stupni je okresní soud. Místně příslušný soud je obecný soud nezletilého dítěte, tedy soud, v jehož obvodu má nezletilý své bydliště. Soud rozhoduje v nesporném řízení, ovládaném zásadou oficiality a zásadou vyšetřovací. Souhlas rodiče se svěřením dítěte do pěstounské péče se nevyžaduje. Účastníky řízení jsou nezletilé dítě, zastoupené kolizním opatrovníkem (zpravidla OSPOD), rodiče nezletilého (pokud jsou nositeli a vykonavateli rodičovské odpovědnosti) a pěstoun/manželé pěstouni. Pokud dítě bylo v ústavní výchově, je třeba ji zrušit před rozhodnutím o svěřením dítěte do pěstounské péče.⁴³

Soud rozhoduje i o fakultativní předpěstounské péči. Délku předpěstounské péče určí soud v rozhodnutí na základě konkrétního případu. Tato doba by měla být přiměřená, ani příliš krátká, ani příliš dlouhá. Od právní moci rozhodnutí o svěřením dítěte do předpěstounské péče je pěstoun oprávněn pobírat dávky pěstounské péče. Nad průběhem a úspěšností předpěstounské péče vykonává soud dohled. Předpokladem pro dohled je úzká spolupráce s OSPODem.

Pokud soud rozhoduje o pěstounské péči na přechodnou dobu, rozhoduje předběžným opatřením. Návrh na předběžné opatření podává OSPOD a soud o něm musí bezodkladně rozhodnout (nejpozději do 24 hodin od podání návrhu). Předběžné opatření trvá 3 měsíce od jeho vykonatelnosti. Pokud bylo před uplynutím doby zahájeno řízení ve věci samé, pak trvá do doby, než se stane vykonatelné rozhodnutí, kterým se toto řízení končí nebo do rozhodnutí o zrušení

---

⁴² Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). *Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1296.

⁴³ Tamtéž, s. 1263

předběžného opatření. Soud je povinen minimálně jednou za tři měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.⁴⁴

---

⁴⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Rodinné právo. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 287.

2 Práva a povinnosti pěstouna, rodiče svěřeného dítěte a dítěte

Obsahem pěstounské péče jsou určitá vzájemná práva a povinnosti pěstouna, dítěte a rodičů dítěte.

2.1 Pěstoun

Mezi práva a povinnosti náležející pěstounovi řadíme:

- a) právo a povinnost o dítě osobně pečovat,
- b) při výchově dítěte pěstoun vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů,
- c) právo a povinnost rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte,
- d) povinnost informovat rodiče o podstatných záležitostech dítěte,
- e) povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami blízkými,
- f) povinnost umožnit styk rodičů s dítětem.

U práv a povinností pěstouna je respektováno, že rodiče zůstávají nositeli rodičovských práv a povinností, proto je jeho úkolem především o dítě osobně pečovat a přiměřeně vykonávat práva a povinnosti rodičů tam, kde to vyplývá z povahy věci. Právní úprava odpovídá tradičnímu pojetí pěstounské péče. Soud je oprávněn stanovit další práva a povinnosti, pokud to okolnosti vyžadují, vždy v nejlepším zájmu dítěte.⁴⁵

2.1.1 Osobní péče pěstouna o dítě

Občanský zákoník mluví nejen o povinnosti pěstouna o dítě osobně pečovat, což je podstatou a účelem pěstounské péče, ale také o jeho právu o dítě osobně pečovat. Jestliže pěstoun neplní povinnost osobní péče o dítě, lze ho za takové

---

⁴⁵ *Důvodová zpráva k z. č. 89/2012 Sb., konsolidované znění* [online]. 2012 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 248-249.

počinání postihnout (např. odvoláním z výkonu funkce pěstouna). Pokud má pěstoun právo o dítě pečovat, nelze mu dítě z péče odebrat, nemůže tak učinit ani rodič. Pominuly-li překážky bránící rodičům v osobní péči o dítě a rodiče se domnívají, že jsou schopni pokračovat v osobní péči o dítě, mohou dítě převzít z péče pěstouna až na základě rozhodnutí soudu. Jestliže jiná osoba (myšleno kdokoliv) zadržuje dítě protiprávně, je pěstoun oprávněn žádat vrácení dítěte zpět do své péče.

Vzhledem k tomu, že pěstoun o dítě pečuje jako rodič, jeho povinnost osobní péče o dítě je naplněna i v případě, kdy dítě navštěvuje jesle, předškolní či školní zařízení. Pěstoun má na základě zákona č. 359/1999 Sb. právo na krátkodobou pomoc po dobu dočasné pracovní neschopnosti, při ošetřování osoby blízké, při narození dítěte, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí nebo při úmrtí osoby blízké. Je-li svěřeno do pěstounské péče dítě se zdravotním postižením, je pěstounům poskytována trvalá pomoc. Pěstoun má právo i na celodenní péči o svěřené dítě v rozsahu alespoň 14 dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let, například formou letního pobytu. Konkrétně je pak rozsah a podoba pomoci upravena v dohodě o výkonu pěstounské péče.⁴⁶

2.1.2 Další práva a povinnosti pěstouna

Vycházíme-li z toho, že pěstounská péče nahrazuje péči rodičovskou a mají-li pěstouni suplovat rodiče, musí vykonávat určitá práva a povinnosti jako mají rodiče. Jelikož pěstouni rodiči nejsou, mohou tato práva vykonávat pouze přiměřeně, a to zejména k okolnostem, pro které bylo dítě do pěstounské péče svěřeno a předpokládané době trvání pěstounské péče. Předchozí právní úprava určovala práva a povinnosti pěstouna, aniž by je bylo možno rozšířit nebo omezit. Současná právní úprava svěřuje do pravomoci soudu, aby v případě, že to okolnosti vyžadují, mohl nad rámec zákona upravit rozsah práv a povinností pěstouna. Důvodem rozšíření práv pěstouna může být například špatná komunikace s rodičem, na druhou stranu zlepšení situace rodiče může být důvodem pro omezení práv pěstouna.

---

⁴⁶ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1943.

Pěstoun je povinen a oprávněn rozhodovat pouze o běžných záležitostech každodenního života. O podstatných záležitostech týkajících se dítěte rozhodují rodiče nebo soud. Právní úprava předpokládá, že se rodiče a pěstouni na podstatných záležitostech shodnou. Pokud dojde k neshodě, je možné, aby se pěstoun nebo rodič obrátil na soud. Soud může upravit práva a povinnosti pěstouna nebo rodiče, v krajním případě pěstounskou péči zrušit. Klade se důraz na kvalitu soudního rozhodnutí a jeho odůvodnění pro hladký průběh pěstounské péče.

Zákonnými zástupci dítěte zůstávají rodiče. Pěstoun svěřené dítě zastupuje pouze v běžných záležitostech a je zákonným zástupcem pouze v případě, pokud mu takové postavení přiznává zvláštní zákon.⁴⁷ Novinkou je správa jmění dítěte pěstounem, pouze však v rozsahu, který odpovídá podstatě pěstounské péče. Pěstoun je oprávněn spravovat finance, které náleží dítěti, ale dostává je k rukám pěstoun.⁴⁸ Jestliže se jedná o prostředky dítěte, které nelze považovat za běžné, jsou ke správě takového jmění oprávnění rodiče nebo může soud jmenovat opatrovníka pro správu jmění dítěte. Specifika zastupování dítěte pěstounem jsou upravena v zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách. Zákon výslovně vyjmenovává případy, kdy se pěstoun považuje za zákonného zástupce dítěte. Součástí osobní péče o dítě jsou typické součásti zdravotní péče, včetně hospitalizace. Postavení pěstouna zohledňuje i zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech. Pěstoun může podat žádost o vydání cestovního dokladu u občana mladšího 15 let, k žádosti musí připojit souhlas zákonného zástupce s ověřeným podpisem. Pokud je opatření podpisu zákonného zástupce spojeno s překážkou těžko překonatelnou, tento souhlas není vyžadován. Překážku posuzuje správní orgán.

Důležitou povinností pěstouna je informační povinnost. Jelikož je pěstoun oprávněn a povinen rozhodovat pouze o běžných záležitostech svěřeného dítěte, a o podstatných záležitostech rozhodují rodiče, je důležité, aby rodiče byli dostatečně informováni relevantními informacemi. Své rozhodnutí pak mohou rodiče svěřeného dítěte učinit objektivně v jeho nejlepším zájmu. K tomu je však třeba úplných a aktuálních informací o poměrech a potřebách dítěte, které je pěstoun povinen rodičům poskytnout.

---

⁴⁷ Melzer, F., Tégel, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1943-1944.

⁴⁸ Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., Zuklínová, M. a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 702.

Předpěstounská péče představuje tzv. péči na zkoušku v období před samotnou pěstounskou péčí. Zájemci o pěstounskou péči spolu s dítětem zkoušejí vzájemné fungování, navazují kontakt. Je tedy třeba, aby již v této fázi mohli zájemci o pěstounskou péči vykonávat přiměřeně práva o povinnosti, které budou mít jako pěstouni. K tomu jsou oprávněni na základě § 966 OZ.

Další zákonnou povinností pěstouna je udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Tato povinnost je shodně zakotvena v zákoně č. 359/1999 Sb. v § 47a odst.2 písm. h). Jak bylo řečeno výše, pěstounská péče je dočasnou náhradní rodinnou péčí. Ideálním výsledkem pěstounské péče by mělo být vrácení dítěte zpět do jeho přirozené rodiny. Aby byl takový návrat možný, je nutné zachovat alespoň základní rodinné vazby. Je třeba, aby dítě zůstávalo po dobu pěstounské péče v kontaktu s rodinou. Dítě má vědět, kdo jsou jeho rodiče a příbuzní a z jakého důvodu bylo umístěno do pěstounské péče. Jednotlivé informace je třeba dítěti sdělovat vhodnou formou s ohledem na jeho věk a takovým způsobem, aby si dítě na základě těchto informací nevytvářelo psychickou bariéru či přirozenou rodinu nezavrhovalo. Pěstouni jsou povinni podporovat udržování vazeb a přiměřeně dítě připravovat na návrat do původní rodiny, lze-li očekávat, že k němu dojde. Jedná se o téma poměrně ožehavé a mezi odborníky i pěstouny velmi diskutované. Vztah s rodiči je důležitý pro zdravý vývoj dítěte a omezení kontaktu s vlastní rodinou může mít velmi negativní vliv na dítě. Rodiče dítěte jsou v očích pěstounů často vnímáni negativně, obávají se jejich působení na dítě. Na takové pocity reaguje odborná příprava pěstounů, která se snaží vytvářet podmínky pro spolupráci pěstounů s rodiči, zejména v mysli pěstounů. Jedná se o náročnou povinnost, která je pěstounům zákonem ukládána, proto je důležitá spolupráce doprovázejících organizací, které reagují na aktuální potřeby dítěte i pěstouna. Je nutno podotknout, že pěstouni příbuzenské pěstounské péče neprocházejí odbornou přípravou.⁴⁹

Domnívám se, že by bylo vhodné zavést odbornou přípravu i pro osoby, kterým je svěřeno dítě do příbuzenské pěstounské péče, neboť sám fakt, že má osoba příbuzenský vztah k dítěti, které ji má být svěřeno, nutně neznamená, že bude pro dítě vhodným pěstounem a nebude ho negativně ovlivňovat v jeho vztahu k rodičům.

---

⁴⁹ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1945-1946.

Velmi důležité je taktéž udržování rodinných vazeb mezi sourozenci. Přednost společného umístění sourozenců do náhradní rodinné výchovy vyplývá nejen z Úmluvy o právech dítěte, ale i z Úmluvy o ochraně lidských práv a tuto interpretaci podporuje i hojná judikatura Evropského soudu pro lidská práva (např. rozhodnutí *Olsson v. Švédsko*, obdobně rozhodnutí *Wallová a Walla v. Česká republika* a rozhodnutí *Kroon v. Nizozemí*). Na zachování rodinných vazeb klade důraz i Směrnice OSN o náhradní péči o děti (např. bod 9).⁵⁰

Bezesporu problematickou záležitostí je velmi často styk rodičů s dítětem. Pěstoun je povinen styk rodičů s dítětem umožnit, pokud soud nerozhodne jinak. Občanský zákoník hovoří výslovně o rodičích, neukládá tedy povinnost pěstounovi umožnit styk dítěte s jinými příbuznými. Přesto je možné, aby se styku s dítětem tyto osoby domáhaly na základě § 927 OZ. O úpravě styku dítěte s těmito osobami rozhodne soud, pokud bude tento styk v zájmu dítěte. Rodiče mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat. Tomuto právu chybí odpovídající povinnost. O dítě v pěstounské péči tedy rodiče nemusí projevovat zájem a nejsou nijak nuceni ke styku s ním. Ze znění zákona není patrné, zda podmínky styku dítěte s rodiči musí upravit soud. Úprava styku rodičů s dítětem pravděpodobně nebude nutná, pokud jsou rodiče a pěstouni schopni se na výkonu práva domluvit. Co do formy realizace styku, není vyloučena ani písemná či telefonická forma. Pěstouni by měli tuto formu podporovat, jak ve vztahu k rodičům, tak ve vztahu k dalším příbuzným, pokud je v zájmu dítěte, aby tyto vztahy byly zachovány (prarodiče, sourozenci a další). Není povinností pěstouna, aby osobní styk dítěte s rodiči probíhal v jeho domácnosti, každopádně tato možnost se nevylučuje. Pokud neprobíhá v domácnosti pěstouna, je možná domácnost rodičů dítěte nebo neutrální prostředí. Pěstoun má ze zákona právo na pomoc při zajištění místa, na kterém bude styk rodičů s dítětem probíhat, a na zajištění asistence během styku. Jedná se o tzv. asistovaný kontakt, který je obvykle emočně náročný pro všechny zúčastněné, jelikož k němu často dochází po delší časové prodlevě, kdy dítě nebylo s rodiči ve styku. Organizace poskytující službu asistovaného kontaktu se řídí při kontaktu metodikami, které by měly minimalizovat negativní vlivy působící na dítě.⁵¹

---

⁵⁰ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1946.

⁵¹ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1946-1947.

K problematice biologických rodičů dětí v pěstounské péči se vyjadřuje i Koluchová. Uvádí, že účast rodičů při výkonu pěstounské péče a zájem dítěte se téměř vždy vylučují. V některých případech je třeba účast biologických rodičů akceptovat, ovšem je potřeba vzájemné kontakty a kompetence předem ujasnit a poskytnout zúčastněným odpovídající odbornou péči a pomoc. Kontakt s dětmi se však dožadují i rodiče, kteří ke svému dítěti nemají rodičovský vztah, pouze chtějí dokazovat svůj „nárok“ na dítě. Často se pak projevují naprosto nevhodně, mnohdy pod vlivem alkoholu, urážejí pěstouny a podobně. Dítě ví, že se jedná o jeho biologické rodiče, nemůže danou situaci nijak ovlivnit a jeho osobní identita je vážně narušována.⁵² Dětem a jejich rodičům je třeba poskytnout dlouhodobou a kvalifikovanou pomoc odborníků při obnovování vztahů mezi nimi. Tato pomoc vyžaduje komplexní přístup, musí být orientována všemi směry – k dítěti, k pěstounské rodině, k biologické rodině. Je třeba, aby byla stanovena jasná pravidla a dbát názoru dítěte. Pokud je sanace přirozené rodiny téměř nemožná a kontakt s rodinou ohrožuje zdravý psychický vývoj dítěte, je třeba dbát především na jeho zdraví a nejlepší zájem.⁵³ K nemožnosti sanace přirozené rodiny dochází zejména u rodičů s patologickými rysy osobnosti, kdy je pro dítě styk s nimi zatěžující až negativní. Narušují-li rodiče svým chováním řádný výkon pěstounské péče, je na úvaze soudu, zda by neměl nově posoudit situaci a styk rodičů s dítětem omezit, v krajním případě ho zakázat. Pokud soud rozhodne o omezení nebo zákazu styku rodičů s dítětem, nejedná se o rozhodnutí trvalého charakteru. Dojde-li ke změně poměrů, může pěstoun, rodič nebo dítě podat návrh na změnu rozhodnutí upravující styk s dítětem.⁵⁴

2.2 Rodič svěřeného dítěte

Mezi práva a povinnosti rodiče řadíme:

---

⁵² Radvanová, S. (ed.). *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR): kolokvium II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 30-33.

⁵³ Tamtéž, s. 49-51

⁵⁴ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1947.

- a) práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi,
- b) vyživovací povinnost rodiče k dítěti,
- c) právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti,
- d) právo požadovat dítě zpět do své osobní péče, pokud je to v souladu se zájmy dítěte.

2.2.1 Rodičovská odpovědnost

Termín „rodičovská odpovědnost“ se ve svém obsahu a podstatě neliší od termínu „rodičovská zodpovědnost“ zakotveném v zákoně č. 94/1963 Sb., zákon o rodině. Jedná se o soubor práv, výsad a povinností mezi rodiči a dětmi, která jsou zachycena v § 858 OZ. Tato práva a povinnosti jsou ze své podstaty dlouhodobého charakteru. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká nabytím jeho zletilostí.⁵⁵

Rodičovská odpovědnost zahrnuje zejména tyto práva a povinnosti:

- péči o dítě,
- ochranu dítěte,
- udržování osobního styku s dítětem,
- zajišťování výchovy a vzdělávání dítěte,
- určení místa bydliště dítěte,
- zastupování dítěte,
- správa jmění dítěte.

Právo a povinnost pečovat o dítě zahrnuje zejména péči o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj a jeho všestrannou ochranu. Rozhodují úlohu má rodič ve výchově dítěte. Rodič by měl být dítěti příkladem, na druhou stranu dítě se má podílet na životě rodiny a jejím hospodaření.

---

⁵⁵ Vojáčková, A. *Rodičovská odpovědnost ve světle nejnovější judikatury Ústavního soudu* [online]. 11.2.2016 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/rodivcovska-odpovednost-ve-svetle-nejnovejsi-judikatury-ustavniho-soudu-100439.html>

Právo a povinnost ochrany dítěte je třeba vykládat v nejširším slova smyslu. Rodič je zákonným zástupcem dítěte, proto je jeho právem a povinností uplatnit veškeré právní prostředky na ochranu dítěte v jeho zájmu. Právo chránit své dítě opravňuje rodiče mít dítě u sebe a právo žádat dítě zpět, pokud by ho někdo neoprávněně zadržoval.

Právo na styk rodiče s dítětem je zachováno zásadně vždy, ledaže by soud rodiče tohoto práva zbavil nebo ho omezil v zájmu dítěte. Právo na osobní styk s dítětem nemohou rodiče svěřit jiné osobě. Právo stýkat se s dítětem mají i osoby příbuzné a osoby blízké dítěti, za předpokladu, že k nim má dítě trvalý citový vztah a nedostatek styku by znamenal pro dítě újmu.

Právo a povinnost rodiče na zajišťování výchovy a vzdělání dítěte se promítá do rozhodování o podobě vzdělání dítěte nebo o jeho pracovním uplatnění. Povinností rodičů je vzít v úvahu při tomto rozhodování názor, schopnosti a nadání dítěte.

Místo, kde bude dítě bydlet, má právo a povinnost určit rodič. Pokud se rodiče nedohodnou na určení místa bydliště, rozhodne soud, neboť se jedná o významnou záležitost týkající se dítěte. Místem bydliště pak bude zpravidla místo, kde má dítě trvalý pobyt.

Rodič má právo a povinnost zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé. Přestože dítě nemůže samo jednat z důvodu nedostatku svéprávnosti, může mu tuto způsobilost zákon přiznat (např. § 811, odst.1 OZ). Rodiče jsou zákonní zástupci, zastupují dítě společně, ale jednat může každý z nich. Předpokládá se, že druhý rodič s jeho jednáním souhlasí. V případě střetu zájmů mezi dítětem a rodičem nebo mezi dětmi těchto rodičů nemůže rodič dítě zastoupit a dítěti je soudem jmenován opatrovník. Rodiče mohou uzavřít pro vyřízení záležitosti dítěte smlouvu o zastoupení s odborně způsobilou osobou. Smlouva o zastoupení nemá vliv na zákonné zastoupení dítěte rodiči.

Rodiče mají povinnost a právo pečovat o jmění dítěte, a to s povinností péče řádného hospodáře. Pokud rodiče poruší při správě jmění dítěte péči řádného hospodáře, jsou povinni nahradit dítěti vzniklou škodu společně a nerozdílně. Rodiče nemají poživací právo k majetku dítěte, proto vše, co získají použitím jeho majetku, přibývá k majetku dítěte. Rodič jedná v běžných záležitostech nebo v záležitosti výjimečné, avšak nepatrné hodnoty sám. V ostatních případech

jednání, týkající se existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jeho jednotlivé součásti, je třeba souhlasu soudu. Právo a povinnost rodiče pečovat o jmění dítěte zaniká nabytím svéprávnosti dítěte. Rodiče pak odevzdají jmění dítěti. Pokud byla správa jmění dítěte z objektivních důvodů obtížná, mají rodiče právo na přiměřenou odměnu z výnosu majetku. Jestliže by mohly být zájmy dítěte ohroženy, jmenuje soud opatrovníka pro správu jmění dítěte. Ustanovením opatrovníka se omezí výkon práv a povinností rodičů ve vztahu ke jmění dítěte.

Rodičovskou odpovědnost má každý rodič, ledaže by ji byl zbaven a náleží oběma rodičům stejně. Při výkonu rodičovské odpovědnosti musejí rodiče dodržovat určitá pravidla.

Rodiče při výkonu rodičovské odpovědnosti musí dbát na zájmy dítěte, neboť velmi často rozhodují o podstatných i nepodstatných otázkách dotýkajících se dítěte. Mají povinnost dítě náležitě a vhodně informovat dle jeho rozumové a volní vyspělosti o věcech, které se dítěte týkají, aby dítě mělo možnost vyslovit svůj názor. Rodiče by pak při svém rozhodování měli názor dítěte zohlednit.

Rodiče mají vykonávat rodičovskou odpovědnost ve vzájemné shodě. Tato shoda se předpokládá a není třeba, aby se pokaždé ujednávali. Jestliže se jedná o významnou záležitost dítěte a rodiče se nedohodnou nebo jeden z rodičů vyloučí druhé rodiče z rozhodování, rozhodne soud na návrh rodiče. Pokud hrozí nebezpečí z prodlení, může jeden z rodičů rozhodnout nebo dát souhlas sám.

Jedná-li někdo vůči dítěti nezpůsobilému v dané záležitosti samostatně právně jednat, je třeba, aby jednal vůči rodičům. Postačí jednání i jen vůči jednomu z rodičů, neboť i tady se předpokládá jejich shoda.

Další pravidla výkonu rodičovské odpovědnosti upravuje OZ pro případ rozvodu manželství rodičů dítěte a pro případ, kdy rodiče dítěte žijí odděleně.⁵⁶

Rodičovská odpovědnost rodičům dítěte, které je svěřeno do pěstounské péče, zůstává zachována. Dochází k jejímu faktickému omezení, neboť část výkonu práv a povinností z rodičovské odpovědnosti přechází na pěstouny. Pokud by nedocházelo k přechodu části práv a povinností na pěstouny, nemohli by tito efektivně vykonávat péči a výchovu dítěte. Rodičovská

---

⁵⁶ Zuklínová, M., Dvořák, J., Švetska, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters kluwer ČR, 2016, s. 111-121.

odpovědnost je omezena rozhodnutím o svěřením dítěte do pěstounské péče. V OZ jsou vymezena práva a povinnosti pěstouna (viz kapitola 3.1), které může soud rozšířit, vyžaduje-li takové rozhodnutí zájem dítěte. Tímto rozhodnutím o rozšíření práv a povinností pěstouna opět dochází k faktickému omezení rodičovské odpovědnosti a není třeba dalšího rozhodnutí o omezení rodičovské odpovědnosti.

Variantou může být i poručenství s péčí, podporované dávkami pěstounské péče. Jedná se o typ náhradní rodinné péče, kdy se pěstoun stává zároveň zákonným zástupcem svěřeného dítěte. Toto řešení je často pěstouny preferováno vzhledem k jejich zkušenostem s rodiči, kteří neplní své povinnosti řádně a včas. Sám pěstoun není oprávněn podat návrh na omezení či zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti, ale může podat soudu podnět k zahájení řízení. Soud na základě okolností případu uváží, je-li takové řešení nezbytné a může zahájit řízení dle § 466 písm. e) z. č. 292/2013 Sb.⁵⁷

Zamyslíme-li se nad tímto opatřením, tak zřejmě nevede k naplnění cíle pěstounské péče, a to k návratu dítěte do jeho přirozené rodiny. Otázkou zůstává, kolik dětí se v praxi opravdu vrací do své přirozené rodiny a zda toto řešení výrazně neulehčuje situaci pěstounům, které chování rodičů může vést až k ukončení pěstounské péče, což rozhodně nebude v zájmu dítěte, které bude nuceno opět změnit prostředí.

Standardně však zůstává rodič nositelem rodičovské odpovědnosti a náleží mu její výkon v rozsahu, který nebyl svěřen pěstounovi. Typicky v podstatných záležitostech jako je souhlas s poskytnutím zdravotních služeb u nezletilého pacienta, podstatné nakládání se jměním dítěte (omezeno souhlasem soudu), nikoliv běžné léčebné a obdobné zákroky, volba vzdělání či pracovního uplatnění. Jestliže dojde k neshodě o podstatných záležitostech dítěte mezi rodiči a pěstounem, jsou oprávněni navrhnout změnu práv a povinností, zrušení pěstounské péče či jiné rozhodnutí. Je možná i situace, kdy je rodič nečinný nebo není známo místo jeho pobytu. Dříve se situace řešila jmenováním dítěti opatrovníka *ad hoc*. Ze současné právní úpravy vyplývá, že i nečinnost či nepřítomnost rodiče je

---

⁵⁷ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1926-1927.

důvodem pro změnu práv a povinností pěstouna. Ale i možnost jmenování opatrovníka nadále zůstává (§ 943 OZ).⁵⁸

2.2.2 Vyživovací povinnost rodičů k dítěti

Jak uvádí Králíčková: „*Ve všech vyspělých společnostech patří vzájemná vyživovací povinnost mezi jednotlivými členy rodiny tradičně mezi jejich základní povinnosti vyplývající z principu solidarity.*“⁵⁹

Ustanovení zákona týkající se vyživovací povinnosti rodičů k dětem je třeba vykládat a aplikovat v souladu se zájmem dítěte. Výživné je jako takové nezczitelné a nepromlčitelné.

Vyživovací povinnost rodičů k dítěti se nachází mimo rámec rodičovské odpovědnosti. Jestliže je rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, jeho vyživovací povinnost vůči dítěti je zachována, nestanoví-li zákon jinak. Zároveň neplnění vyživovací povinnosti není samo o sobě důvodem pro omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti. Rodičovská odpovědnost je v obecné rovině nedílná, náleží oběma rodičům stejně a není důležité, zda jsou rodiče manželé nebo zda spolu žijí. Oproti tomu lze vyživovací povinnost vyčíslit vůči každému z rodičů různě. Výživné lze přiznat, pokud se oprávněná osoba (v kontextu této kapitoly myšleno dítě) není schopna sama žít. Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti má zabezpečit potřeby dítěte, nejen v souvislosti s jeho přežitím, ale i potřeby zákonné (např. povinná školní docházka) a další odůvodněné sociální a kulturní potřeby (např. zájmové aktivity). Způsob plnění vyživovací povinnosti je proměnlivý, avšak pokud o ni rozhoduje soud, mění se v čistě peněžitou dávku. OZ nestanovuje konkrétní okamžik vzniku vyživovací povinnosti. Vyživovací povinnost rodičů k dítěti trvá do doby, než je dítě schopné se samo žít (není limitováno věkem nebo svéprávností dítěte). K zániku vyživovací povinnosti dochází nejpozději smrtí vyživovaného. Schopnost dítěte samostatně se žít nesouvisí s dosažením

---

⁵⁸ Melzer, F., Tégel, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1926-1927.

⁵⁹ Králíčková, Z. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy.* 2005, roč.13, č. 9, s. 305-309.

pravidelného příjmu, neboť nastává ve chvíli, kdy dítě ukončí svoji soustavnou přípravu na budoucí zaměstnání a jeho zdravotní stav mu umožní pracovat.⁶⁰

Vyživovací povinnost rodičů k dětem v pěstounské péči nezaniká svěřením dítěte do pěstounské péče. Jestliže o dítě rodiče nemohou nebo nechtějí pečovat a existuje osoba příbuzná, která by převzala osobní péči o dítě, je rozhodujícím kritériem mezi svěřením do péče jiné osoby a svěřením do pěstounské péče právě schopnost rodičů plnit vyživovací povinnost. Z ustanovení § 957 OZ vyplývá, že pokud nelze uložit rodičům nebo ostatním příbuzným vyživovací povinnost k dítěti, ustanovení o svěřením dítěte do péče cizí osoby se nepoužijí. Zmíněné ustanovení zřejmě nelze vykládat doslovně, neboť by vedlo k využití vždy, pokud by bylo možné, byť jedinému příbuznému v přímé linii uložit zanedbatelnou vyživovací povinnost. Takový doslovný výklad by vedl k nemožnosti využívání pěstounské péče v těchto případech, což je v rozporu se zájmem dítěte. Komentář se na základě důvodové zprávy přiklání k závěru, že zmiňovaná nemožnost uložení vyživovací povinnosti musí být vykládána jako nemožnost uložení vyživovací povinnosti dostatečné pro výživu dítěte. Je třeba hledět i k reálnosti skutečného vymožení stanovené vyživovací povinnosti.⁶¹ Ke shodnému závěru se přiklání i Westphalová v komentáři nakladatelství C. H. Beck⁶² a autor článku *Takzvané svěřenectví versus pěstounská péče v novém soukromém právu*⁶³, Křístek.

Z výše uvedeného vyplývá, že do pěstounské péče jsou svěřovány děti, jejichž rodiče nejsou schopni nebo nechtějí plnit vyživovací povinnost. Náklady na péči o dítě jsou hrazeny státem, a to ve formě dávek pěstounské péče dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, které vyplácí krajské pobočky Úřadu práce ČR. Rodiče tedy neplní svou vyživovací povinnost k rukám pěstouna či dítěte, neboť nárok na výživné přechází na stát (legální cese). Návrh na stanovení výživného podává krajská pobočka Úřadu práce ČR a také vymáhá výživné, pokud není dobrovolně plněno. Na základě dřívější právní úpravy byla výše výživného stanovena samostatným rozhodnutím soudu poté, co nabylo právní moci rozhodnutí

---

⁶⁰ Svoboda, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 107-128.

⁶¹ Melzer, F., Těgl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1911.

⁶² Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1255.

⁶³ Křístek, A. *Takzvané svěřenectví versus pěstounská péče v novém soukromém právu. Právo a rodina*. 2014, č. 11, s. 5.

správního orgánu o přiznání příspěvku na úhradu potřeb dítěte. Ze současné právní úpravy vyplývá, že soud může výši výživného stanovit již v rozhodnutí o svěřeni dítěte do pěstounské nebo předpěstounské péče. Účastníkem řízení pak bude i krajská pobočka Úřadu práce ČR.

Soud stanoví rodičům vyživovací povinnost úměrně jejich schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům. Současně přihlédne k odůvodněným potřebám dítěte. Jak bylo již řečeno, pěstounům jsou poskytovány finanční prostředky formou dávek pěstounské péče. Jednou z dávek je i příspěvek na úhradu potřeb dítěte, který je vyplácen k rukám pěstouna. Výše příspěvku je určena zákonem podle věku dítěte, případně podle stupně závislosti dítěte na pomoci jiné fyzické osoby. Pokud rodiče svoji vyživovací povinnost plní, hradí výživné státu, který je zastoupen krajskou pobočkou Úřadu práce ČR, neboť ten vyplácí dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Stanoví-li soud výživné vyšší, než je státem vyplácený zákonný příspěvek na úhradu potřeb dítěte a rodiče platí výživné v plné výši, pak částka, která příspěvek přesahuje, je vyplácena dítěti. O tom, k čemu se tyto prostředky využijí, rozhodne soud (okamžitá spotřeba/spoření/kombinace).⁶⁴

2.2.3 Další práva a povinnosti rodiče

Právo rodiče na osobní styk s dítětem je součástí rodičovské odpovědnosti a OZ ho ve svém § 960 odst. 2 zdůrazňuje, neboť je třeba udržovat a rozvíjet vztahy mezi dítětem a jeho přírozenou rodinou. Tomuto právu odpovídá povinnost pěstouna styk rodiče s dítětem umožnit. Jak již bylo zmíněno, jedná se pouze o právo rodiče, nikoliv povinnost. Není v zájmu dítěte, aby byl jeho rodič nucen ke styku s ním, pokud o to sám nejeví zájem. Jedná se o velmi citlivou otázku výkonu rodičovské odpovědnosti, která je pěstouny často vnímána negativně. Soud může styk rodiče s dítětem omezit či zakázat. Důležité je vždy zkoumat proporcionalitu omezení styku s dítětem. V této souvislosti je třeba zmínit rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva v souvislosti s čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Rozhodnutí zkoumají proporcionalitu velmi přísně, např. *Kutzner proti Německu*⁶⁵, *Olsson proti Švédsku*.⁶⁶ Naproti tomu mohou být přísná rozhodnutí i

⁶⁴ Melzer, F., Tégel, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1930-1931.

⁶⁵ Rozsudek ESLP ze dne 26.2.2002, č. 46544/99

⁶⁶ Rozsudek pléna ESLP ze dne 24.3.1988, č. 10465/83

akceptovatelná, jestliže jsou v nejlepším zájmu dítěte, např. *Barelli a další proti Itálii*.⁶⁷

Právo rodičů na informace o dítěti je neméně důležité, jelikož rodiče rozhodují o jeho podstatných záležitostech. Aby mohli rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte, musí mít o něm pravidelné a úplné informace. Na základě těchto informací dochází i k udržování a prohlubování vazby mezi rodiči a dítětem. Zmíněnému právu rodiče odpovídá povinnost pěstouna informovat rodiče o podstatných záležitostech. Souvisí taktéž s povinností pěstouna udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména rodiči. Ve zvláštních případech může soud právo rodičů na informace o dítěti omezit nebo zrušit.⁶⁸

Rodiče mají právo požadovat dítě zpět do své osobní péče dle § 959 OZ. V každém konkrétním případě záleží, zda rodič časem získá schopnost o dítě opět osobně pečovat, neboť nelze předem určit, že se tak nestane.⁶⁹ Rodiče mohou požadovat dítě zpět, pokud se domnívají, že překážka, která jim bránila vy výkonu osobní péče o dítě, byla odstraněna. Přestože je pěstounská péče vždy subsidiární k péči rodičů, je nezbytné při navrácení dítěte do osobní péče rodičů zkoumat tento návrat z pohledu zájmu dítěte. Při zkoumání zájmu dítěte je pravidelně zkoumána stabilita výchovného prostředí a jestliže se jedná o déle trvající pěstounskou péči, je zájem spatřován právě ve stabilitě a kontinuitě prostředí, přestože se jedná o výchovné prostředí v pěstounské rodině. Obdobně rozhodoval i Evropský soud pro lidská práva ve věci K. a T. proti Finsku, kdy konstatoval: „*Pokud se dítě v náhradní péči nachází již delší dobu, je při sjednocování se svou rodinou nutno vzít v potaz zájem dítěte na tom, aby se jeho faktická situace opět neměnila. Potřeba stability pro dítě může za daných okolností převážet nad zájmem sjednocení rodiny.*“⁷⁰ Z uvedeného vyplývá, že stát by se měl vždy co nejrychleji zaměřit na sanaci rodiny, ve které hrozí nebo již došlo k odebrání dítěte, neboť v případě dobrého rozvoje dítěte v náhradní rodině nemusí k jeho návratu do biologické

---

⁶⁷ Rozsudek ESLP ze dne 24.7.2010, č. 15104/04

⁶⁸ Melzer, F., Tégel, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1928-1929.

⁶⁹ Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., Zuklínová, M. a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 686.

⁷⁰ Rozsudek ESLP ze dne 27.4.2000, č. 25702/94

rodiny dojít. Při vyhodnocování zájmu dítěte často dochází ke konfliktu právě mezi zájmem dítěte a zájmem rodičů, kdy zákon považuje za prioritní zájem dítěte.⁷¹

2.3 Svěřené dítě

Svěřené dítě má povinnost pomáhat dle svých možností a schopností v domácnosti pěstouna a pokud má vlastní příjem, přispívá na úhradu společných potřeb rodiny.

Zmíněné ustanovení § 968 OZ má především výchovný charakter. Dítě žijící v pěstounské rodině má stejnou povinnost jako děti žijící v domácnosti svých rodičů pomáhat a přispívat na chod domácnosti. Jeho zapojení v chodu domácnosti by mělo odpovídat jeho schopnostem a možnostem fyzickým i finančním. Cílem této povinnosti je naučit dítě podílet se na rozdělení rolí v rodině, zapojit se do jejího fungování a naučit se spolupracovat s ostatními členy domácnosti. Dítě by se mělo zapojit úměrně svému věku. Smyslem zmíněného ustanovení rozhodně není využívání dítěte jako levné pracovní síly (srov. s pojetím pěstounské péče v československém meziválečném právu).

Jestliže dítě dosahuje vlastního příjmu, má povinnost podílet se na chodu pěstounské domácnosti i finančně. Jeho příjem může vyplývat z vlastní výdělečné činnosti nebo z jeho jmění. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se za příjem dítěte nepovažuje. Stejně tak se za příjem nepovažuje vyplácený důchod (sirotčí nebo invalidní).⁷²

---

⁷¹ Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1925.

⁷² Tamtéž, s. 1948

3 SOS dětské vesničky

3.1 Zrození myšlenky SOS dětských vesniček a její realizace

Hermann Gmeiner se narodil 23.6.1919 v Rakousku. Jeho matka zemřela, když byl ještě velmi mladý a péče o něj se ujala jeho nejstarší sestra Elsa. Byl velmi talentované dítě a získal stipendium na gymnázium. Ještě před ukončením studia na gymnáziu byl odveden do Wehrmachtu a odvelen na východní frontu. Sám zažil válečné hrůzy a setkal se tváří v tvář s izolací a utrpením sirotků a bezdomovců. Na základě svého přesvědčení, že pomoc nemůže být efektivní, pokud děti budou vyrůstat bez vlastního domova, začal realizovat svoji myšlenku založení SOS dětských vesniček.

Hlavní myšlenkou bylo propojení válečných sirotků, kteří přišli o rodiče i bezpečný domov, s bezdětnými ženami. Čtyřmi hlavními pilíři jsou „domov“, „matka“, „sourozenci“ a „vesnice“.

V roce 1949 založil Hermann Gmeiner sdružení SOS dětských vesniček s pouhými 600 šilinky (přibližně 40 americkými dolary) a téhož roku byl položen základní kámen první SOS dětské vesničky v rakouském Imstu. Jeho práce s dětmi a rozvoj organizace ho tak pohltila, že se dokonce vzdal možnosti získat lékařský titul, na který studoval.

Hermann Gmeiner v dalších letech sloužil jako ředitel SOS dětské vesničky v Imstu, organizoval výstavbu dalších SOS dětských vesniček v Rakousku a pomohl založit další SOS dětské vesničky v Evropě.

V roce 1960 založil mezinárodní organizaci SOS dětských vesniček jako zastřešující organizaci se sídlem ve Štrasburku. Gmeiner se stal jejím prvním prezidentem. Současným sídlem je Innsbruck.

V roce 1963 vznikla první mimoevropská vesnička v Jižní Koreji. Následoval vznik vesniček v Africe a Jižní Americe. Důležitou roli sehrály vesničky ve Vietnamu, kde se objevilo mnoho válečných sirotků (válka ve Vietnamu 1955-1975). V 70. a 80. letech byl kladen důraz na rozvoj projektu SOS dětských vesniček v rozvojových zemích.

V roce 1985 existovalo celkem 233 SOS dětských vesniček v 85 zemích. Gmeiner by za svoji celoživotní práci mnohokrát oceněn. Vždy však zdůrazňoval, že dosáhnout cíle, kterým je poskytnout domov opuštěným dětem, bylo možné jen díky dalším mnoha lidem, kteří se na projektu jakkoliv podíleli. To platí dodnes.

Hermann Gmeiner zemřel v roce 1986 a je pochován v SOS dětské vesničce v rakouském Imstu.^{73 74}

V roce 1985 byl za Gmeinerova nástupce jako prezidenta zastřešující organizace zvolen Helmut Kutin. Ten v roce 2012 na svou funkci rezignoval a nahradil ho Siddhartha Kaul.⁷⁵

V současné době pomáhá organizace SOS dětské vesničky stovkám tisícům dětí ve 135 zemích celého světa.⁷⁶

3.2 SOS dětské vesničky v České republice

Historie SOS dětských vesniček sahá do 60. let 20. století, kdy dětští lékaři a psychologové v čele se Zdeňkem Matějčkem, Josefem Langmeierem a Jiřím Dunovským začali upozorňovat na nedostatky ústavní péče o děti bez rodiny a problém jejich emocionální deprivace. Inspiraci viděli v rakouském modelu rozvíjejících se SOS dětských vesniček.

V roce 1967 navštívil Československo jejich zakladatel Hermann Gmeiner na pozvání Československé pediatrické společnosti a představil zde svůj projekt. V roce 1968 vzniká Kruh přátel SOS dětské vesničky a rok poté Sdružení SOS dětské vesničky. Za finanční podpory veřejnosti je v roce 1970 zahájena činnost první SOS dětské vesničky u nás v Doubi u Karlových Varů a položen základní kámen další vesničky ve Chvalčově. V roce 1971 začíná výstavba druhé vesničky ve Chvalčově a rok poté je zahájena výstavba třetí vesničky v Brně-Medlánkách.

---

⁷³ Dostupné z: <https://www.sos-childrensvillages.org/who-we-are/history/hermann-gmeiner> [online] [cit. 2018-03-17].

⁷⁴ Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1986/04/27/obituaries/hermann-gmeiner-of-austria-66-established-shelters-for-children.html> [online] [cit. 2018-03-17].

⁷⁵ Dostupné z: <https://www.sos-childrensvillages.org/who-we-are/history/helmut-kutin> [online] [cit. 2018-03-17].

⁷⁶ Dostupné z: <https://www.sos-childrensvillages.org/who-we-are/history> [online] [cit. 2018-03-17].

V roce 1973 zahájila vesnička ve Chvalčově činnost, oproti tomu vesnička v Brně zahajuje činnost až v roce 2003.

Normalizace 70. let nepřála občanským iniciativám. SOS dětské vesničky byly roku 1974 převedeny do pravomoci státu a o rok později byla ustanovena likvidační komise k ukončení jejich činnosti. V roce 1976 komise dokončila svoji činnost a odevzdala státu veškerý majetek. K obnovení činnosti Sdružení SOS dětských vesniček došlo až po roce 1989. V roce 1993 bylo Sdružení přijato za řádného člena mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International se sídlem v Rakousku.⁷⁷

V současné době na území České republiky existují tři SOS dětské vesničky, a to v Doubí u Karlových Varů, ve Chvalčově a v Brně-Medlánkách.

SOS dětské vesničky jsou jedna z nejvýznamnějších a nejstarších nestátních neziskových organizací, která se zabývá dlouhodobou přímou pomocí ohroženým dětem. Působí v lokalitách zmíněných SOS dětských vesniček, pomáhají taktéž v Praze, kde se nachází Národní kancelář, která veškeré služby metodicky řídí, podporuje, kontroluje a zajišťuje finanční zdroje.⁷⁸

SOS dětské vesničky poskytují širokou škálu služeb a zázemí pěstounským rodinám, preventivní, okamžitou a následnou péči ohroženým dětem i mladým dospělým. Podle hesla „Všichni na jedné lodi.“ jsou jednotlivé programy⁷⁹ rozčleněny na základě lodní tematiky.

V oblasti preventivní péče:

- SOS KOMPAS – preventivní odborná péče rodinám v nouzi, které jsou ohroženy odebráním dítěte
- SOS KAJUTA – určeno ohroženým dětem ve věku od 6 do 18 let, programy pro rozvíjení sociálních dovedností, výchovných činností a využívání volného času

V oblasti krizové pomoci:

---

⁷⁷Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/o-sdruzeni/historie/> [online] [cit. 2018-03-17].

⁷⁸ Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/res/archive/132/014759.pdf?seek=1498720578> [online] [cit. 2018-03-17].

⁷⁹ Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/nase-cinnost/> [online] [cit. 2018-03-17].

- SOS SLUNÍČKO – okamžitá krizová pomoc zneužívaným, týraným nebo zanedbávaným dětem, o které se nemohou jejich rodiny na přechodnou dobu postarat

V oblasti podpory pěstounské péče

- SOS PŘÍSTAV – komplexní servis pěstounským rodinám, starajícím se o opuštěné či ohrožené děti

V oblasti následné péče:

- SOS KOTVA – pomoc mladým lidem z pěstounských rodin ve věku 18-26 let

3.3 SOS dětské vesničky a pěstounská péče

Ve třech SOS dětských vesničkách je pěstounům poskytováno zázemí a odborná pomoc. SOS dětské vesničky se zaměřují na větší sourozenecké skupiny, které by jinak nemohly zůstat pohromadě, nebo by šanci vyrůstát v náhradní rodině neměly vůbec. Vesničky podporují i pěstouny žijící mimo vesničky (tzv. majáky za vesničkou).

SOS dětské vesničky mohou jako pověřená osoba na základě z. č. 359/1999 Sb. uzavírat s pěstouny dohodu o výkonu pěstounské péče.

SOS dětské vesničky nabízejí pěstounům následující služby⁸⁰:

- odborné vzdělávání pěstounů
- odlehčovací služby – hlídání dětí
- psychologickou a další odbornou činnost
- asistovaný kontakt s původní rodinou dítěte
- služby sociálního pedagoga
- poradenství a doprovázení v oblasti náhradní rodinné péče

Jak bylo již řečeno, SOS dětské vesničky se zaměřují především na kolektivní pěstounskou péči. Pěstounskou péči ve vesničkách zajišťuje především „matka-

---

⁸⁰ Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/pestounska-pece/sluzby-poskytovane-pestounum/> [online] [cit. 2018-03-17].

pěstounka“, které s péčí o děti pomáhá „teta“. Teta je žena, která se připravuje na budoucí funkci „matky-pěstounky“. Není však výjimkou, že pěstounskou péčí ve vesničce zajišťuje manželský pár.⁸¹

3.4 SOS dětská vesnička v Doubí u Karlových Varů

Základní kámen vesničky v Doubí u Karlových Varů byl položen v roce 1969. Rok poté vesnička zahájila svoji činnost a přivítala první pěstounské rodiny. Je tak nejstarší SOS dětskou vesničkou v České republice.

Ve vesničce je k dispozici 12 rodinných domů. Sedm z nich je k dispozici pro pěstounské rodiny. Při naplnění kapacity domů jsou další zájemci zařazeni do pořadníku. Vesnička uzavírá s pěstouny dohodu o výkonu pěstounské péče a zároveň nabízí pěstounským rodinám zázemí rodinného domu s dotovaným nájemným. Jelikož je péče o dítě náročná, nabízí vesnička pěstounům mnoho dalších služeb, které byly zmíněny výše.

Rodinný dům pro pěstounskou rodinu je poměrně velký, v přízemí najdeme předsiň, koupelnu, kuchyň a velký obývací prostor. V patře pak nalezneme jednotlivé pokoje spolu s WC.

Požadavky na pěstouna a zprostředkování pěstounské péče je podrobně upraveno v kapitole 1.5. Před svěřením každého dalšího dítěte pěstounovi se pěstoun podrobí psychologickému vyšetření (na rozdíl od příbuzenské pěstounské péče). Počet svěřených dětí je u každé „matky-pěstounky“ rozdílný. Většinou je jedné „matce-pěstounce“ postupně svěřeno kolem 4-5 dětí. Samozřejmě se nevyklučuje, aby v domě společně se svěřenými dětmi žili i vlastní děti pěstouna. K tomu dochází zcela běžně a přirozeně. Vesnička nabízí některé služby i těmto vlastním dětem pěstounů. Pěstounská rodina žije ve vesničce zcela běžně. V závislosti na věku svěřeného dítěte „matka-pěstounka“ zůstává s dítětem doma, nebo dítě pravidelně dochází do předškolního či školního zařízení, pěstoun dochází do zaměstnání.

---

⁸¹ Veselá, R. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 205-206.

Počátkem března roku 2018 pobývalo ve vesničce celkem 7 pěstounů a 35 dětí. Do celkového počtu dětí byly započítány i vlastní děti pěstounů. Souběžně vesnička spolupracuje s dalšími 7 pěstouny mimo vesničku.⁸²

---

⁸² Rozhovor se sociální pracovnící Bc. Ivetou Wágnerovou – SOS dětská vesnička v Doubí u Karlových Varů

Závěr

Pěstounská péče je formou náhradní péče o dítě v rodinném prostředí. Jedná se o tradiční soukromoprávní institut s veřejnoprávními prvky. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče, pokud žádný z rodičů ani poručník nemůže o dítě osobně pečovat, a to na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Pěstounskou péči je nutné chápat jako subsidiární k péči vlastních rodičů. Dále je třeba zdůraznit, že je pouze dočasného charakteru a má přednost před ústavní výchovou. Účelem pěstounské péče není přijetí cizího dítěte za své, ale pouze zajištění osobní péče o ně. Vždy je třeba dbát na zájem dítěte.

Pěstounskou péči můžeme dělit z hlediska délky jejího výkonu na pěstounskou péči bez časového omezení a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Dále lze dělit podle subjektů vykonávajících pěstounskou péči na příbuzenskou pěstounskou péči a pěstounskou péči, kterou vykonává cizí osoba. Tradičně rozlišujeme individuální a kolektivní pěstounskou péči. Při individuální péči může být dítě svěřeno do péče jednotlivce nebo do společné péče manželů.

Příbuzenská pěstounská péče má ze zákona přednost před pěstounskou péčí, kterou vykonává cizí osoba. Jedná se o péči osoby, která je příbuzná či blízká dítěti nebo jeho rodině. V případě příbuzenské pěstounské péče nedochází ke zprostředkování ze strany státu.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je zvláštní forma pěstounské péče, kterou zmiňuje OZ a je dále upravena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Účel pěstounské péče na přechodnou dobu je stejný jako u běžné pěstounské péče, rozdílem je však omezená doba trvání na dobu nejdéle jednoho roku. Je alternativou k ústavní péči, zejména pro děti krátce po narození. Pěstounské péči na přechodnou dobu nepředchází proces zprostředkování, neboť osoby vykonávající tuto péči jsou vedeny ve zvláštní evidenci a pobírají odměnu i v době, kdy o žádné dítě nepečují. Odborná příprava žadatelů je delší než u běžných pěstounů a samotný výkon pěstounské péče na přechodnou dobu je pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí a doprovázející organizace. Za pozitivní lze

brát vyřešení hmotného zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu, neboť v minulosti z důvodu nedořešení hmotného zabezpečení nebyla v praxi využívána.

Soud může zájemcům o pěstounskou péči svěřit dítě do předpěstounské péče. Jedná se o fakultativní institut. Cílem předpěstounské péče je ověření, zda dítě s rodinou naváže vztah a jestli bude pěstounská péče v rodině fungovat. Je důležité sledovat a kontrolovat průběh předpěstounské péče, proto je soudu zákonem svěřen dohled nad výkonem předpěstounské péče. Pokud dojde k navázání vztahu mezi zájemci o pěstounskou péči a dítětem a pěstounská péče bude v rodině pravděpodobně fungovat, soud rozhodne o svěřením do pěstounské péče. Jestliže dítě nenaváže vztah s rodinou, případně se objeví závažné problémy, soud předpěstounskou péči zruší a svěří dítě do péče vhodnějším pěstounům nebo ústavního zařízení.

Pěstounem musí být osoba zletilá, svéprávná, bezúhonná, zaručující řádnou výchovu dítěte, s bydlištěm na území České republiky a vedená v evidenci žadatelů o pěstounskou péči.

Soud může pěstounskou péči na návrh pěstouna, rodiče dítěte či dítěte zrušit, dojde-li k podstatné změně poměrů nebo neshodě mezi rodiči a pěstounem v podstatné záležitosti týkající se dítěte. Důvodem pro zrušení pěstounské péče může být odstranění překážky, která bránila rodičům v osobní péči o dítě, dále jím mohou být závažné nedostatky na straně pěstouna nebo skutečnost, že pěstounská péče neplní svůj účel. Pěstounská péče pak zaniká nabytím právní moci rozhodnutí o zrušení pěstounské péče. Dalšími důvody zániku pěstounské péče je nabytí plné svéprávnosti dítěte, smrt dítěte či pěstouna a rozvod pěstounů (v případě společné pěstounské péče manželů).

O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud v nesporném řízení, na návrh i bez návrhu, podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Věcně příslušný je v prvním stupni okresní soud, místně příslušný je obecný soud nezletilého dítěte, tedy soud, v jehož obvodu má dítě bydliště. Souhlas rodiče se svěřením dítěte do pěstounské péče se nevyžaduje. Účastníky řízení jsou nezletilé dítě, zastoupené kolizním opatrovníkem, rodiče nezletilého dítěte a pěstoun/manželé pěstouni.

Obsahem pěstounské péče jsou určitá práva a povinnosti. Mezi práva a povinnosti pěstouna řadíme právo a povinnost o dítě osobně pečovat, právo a

povinnost rozhodovat o běžných záležitostech dítěte, povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči a dalšími příbuznými a osobami blízkými, povinnost umožnit styk rodičů s dítětem a povinnost informovat rodiče o podstatných záležitostech. Pěstoun vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Rodiči dítěte náleží práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi, vyživovací povinnost k dítěti, právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat, právo na informace o dítěti a právo požadovat dítě zpět do své osobní péče. Rodičům zůstává rodičovská odpovědnost zachována, dochází k jejímu faktickému omezení, neboť část práv a povinností z rodičovské odpovědnosti přechází na pěstouna. Rodič nadále zůstává zákonným zástupcem dítěte, rozhoduje o jeho podstatných záležitostech a může nakládat s jměním dítěte. Vyživovací povinnost rodičů nezaniká. Rodiče ji však neplní k rukám pěstouna, ale krajské pobočce Úřadu práce, která vyplácí dávky pěstounské péče a díky tomu přechází nárok na výživné na stát. Svěřené dítě má povinnost pomáhat dle svých schopností a možností v domácnosti pěstouna a pokud má vlastní příjem, přispívá na úhradu společných potřeb rodiny. Rozsah jednotlivých práv a povinností může být soudem upraven.

Po 2. světové válce došlo k prudkému nárůstu počtu sirotků. Hermann Gmeiner, který sám zažil válečné hrůzy, začal po návratu z války realizovat myšlenku propojení válečných sirotků, kteří přišli o rodiče a bezpečný domov, s bezdětnými ženami. V roce 1949 založil sdružení SOS dětských vesniček a téhož roku byl položen základní kámen první SOS dětské vesničky v Imstu. V následujících letech organizoval výstavbu dalších vesniček v Rakousku a pomohl založit další SOS vesničky v Evropě. V roce 1960 založil mezinárodní organizaci SOS dětských vesniček a stal se jejím prezidentem. SOS vesničky se rozšířily po celém světě a v současné době pomáhají ve 135 zemích. Sdružení SOS dětské vesničky je nejvýznamnější a nejstarší nestátní nezisková organizace v České republice, která se zabývá dlouhodobou přímou pomocí ohroženým dětem. SOS dětské vesničky poskytují širokou škálu služeb a zázemí pěstounským rodinám. Zaměřují se na kolektivní pěstounskou péči, zejména větší sourozenecké skupiny. Na území České republiky existují tři SOS dětské vesničky.

Seznam použité literatury

Odborná literatura:

- Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Rodinné právo. I. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2015, 366 s., ISBN 978-80-7400-552-7.
- Radvanová, S. a kolektiv. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C. H. Beck, 2015, 197 s., ISBN 978-80-7400-578-7.
- Radvanová, S. (ed.). *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR): kolokvium II.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, 99 s., ISBN 978-80-87146-25-5.
- Smolíková, V. *Tradice pěstounské péče v českých zemích.* Ostrava: Key Publishing, 2014, 78 s., ISBN 978-80-7418-218-1.
- Svoboda, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, 244 s., ISBN 978-80-7478-512-2.
- Šínová, R., Šmíd, O., Juráš, M. a kolektiv. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého.* Praha: Leges, 2013, 304 s., ISBN 978-80-87576-74-8.
- Trnková, L. *Náhradní péče o dítě.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 168 s., ISBN 978-80-7552-864-3.
- Veselá, R. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy. 2. vyd.* Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 262 s., ISBN 80-86432-93-9.
- Zuklínová, M., Dvořák, J., Švetska, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters kluwer ČR, 2016, 196 s., ISBN 978-80-7478-937-3.

Komentářová literatura:

- Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, 1392 s., ISBN 978-80-7400-503-9.
- Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, 2064 s., ISBN 978-80-7502-004-8.

- Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., Zuklínová, M. a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 752 s., ISBN 978-80-7478-477-4.

Odborná periodika:

- Burešová, K. Stejnopohlavní pár v nejlepším zájmu dítěte. *Právní rozhledy.* 2016, roč. 24, č. 9, s. 311-319.
- Králíčková, Z. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy.* 2004, č. 2, s. 52-57.
- Králíčková, Z. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy.* 2008, roč. 16, č. 9, s. 309.
- Králíčková, Z. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy.* 2005, roč.13, č. 9, s. 305-309.
- Křístek, A. Takzvané svěřenectví versus pěstounská péče v novém soukromém právu. *Právo a rodina.* 2014, č. 11, s. 5.
- Zuklínová, M. Cui bono? bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník.* 2015, č. 2, s. 97-101.

Internetové zdroje:

a) webové stránky

- <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>
- <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/grafika-registrovana-partnerstvi/r~5fb3d54aec4811e6b0800025900fea04/?redirected=1520961451>
- <https://www.rpp.cz/inpage/proc-je-pppd-tak-dulezita/>
- <https://www.epravo.cz/top/clanky/rodicovska-odpovednost-ve-svetle-nejnovejsi-judikatury-ustavniho-soudu-100439.html>
- <https://www.sos-childrensvillages.org/who-we-are/history/hermann-gmeiner>

- <https://www.nytimes.com/1986/04/27/obituaries/hermann-gmeiner-of-austria-66-established-shelters-for-children.html>
- <https://www.sos-childrensvillages.org/who-we-are/history/helmut-kutin>
- <https://www.sos-childrensvillages.org/who-we-are/history>
- <http://www.sos-vesnický.cz/o-sdruzeni/historie/>
- <http://www.sos-vesnický.cz/res/archive/132/014759.pdf?seek=1498720578>
- <http://www.sos-vesnický.cz/nase-cinnost/>
- <http://www.sos-vesnický.cz/pestounska-pece/sluzby-poskytovane-pestounum/>

Judikatura:

- rozsudek NS ze dne 26.4.2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011
- rozsudek ESLP ze dne 26.2.2002, č. 46544/99
- rozsudek pléna ESLP ze dne 24.3.1988, č. 10465/83
- rozsudek ESLP ze dne 24.7.2010, č. 15104/04
- rozsudek ESLP ze dne 27.4.2000, č. 25702/94

Právní předpisy:

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Úmluva o právech dítěte
- *Důvodová zpráva k z. č. 89/2012 Sb., konsolidované znění ze dne 3.2.2012* <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 245.

Resumé

The thesis addresses the issue of a foster care, which is a type of an alternative care in a family background. The foster care is a private legal institute with public features. The core regulation is to be found in Civil Code (Act No. 89/2012 Coll.). A child can be placed into a foster care, providing that neither of the parents, nor a guardian can take care of the child in person. The foster care is subsidiary to the actual parental care. It is temporary and takes priority over an institutional care. The purpose of the foster care is to secure a personal care of a child.

Based on the length of its performance, we differentiate a foster care regardless of time restriction and a temporary foster care. Further, we may distinguish a relative foster care and a foster care performed by an unfamiliar person, in accordance with the subjects in charge of the care. Then, there is a traditional division into an individual and a collective foster care. Within the individual foster care, a child may be placed into a care of an individual or shared care of the parents.

A temporary foster care is a specific type of a foster care. Unlike a common foster care, it is restricted up to max. duration of 1 year. It is an alternative to a constitutional care, especially for children soon after birth. Mediation procedure does not precede this type of foster care as the people performing such care are involved in a particular register and obtain remuneration even in times they do not take care of any child.

Court may place a child in a pre-foster care to those interested in the foster care. This is a facultative institute. The purpose of a pre-foster care is to make sure whether the child may establish a relationship with the family and the care works. The custody over pre-foster care is given to the court.

Foster parent may be of a full legal age, legally competent, of previous good character, guaranteeing a proper upbringing of the child, with permanent address in the Czech Republic and involved in the register of applicants for foster care.

There are certain rights and obligations within foster care: right and obligation to take a proper care of the child, decide upon its common issues, obligation to maintain, develop and deepen sense of belonging of the child towards

its parents, relatives and close people, obligation to enable the touch of the parents with the child and obligation to inform the parents about fundamental issues. Foster parent appropriately practises rights and obligations of the parents. Parent of a child is entitled to practise rights and obligations following from parental responsibility, except for those given to a foster parent by law, maintenance obligation towards the child, right to be in a personal and regular touch with a child, right for information about a child and a right to demand a child back to their personal care.

Court may cancel foster care upon a proposal of foster parent, parent of a child or a child, providing that there are essential changes in the relations or disputes between parents and a foster parent as for significant matter concerning a child. Further reasons for cancellation of foster care are reaching of full legal age of a child, death of child or foster parent and divorce of foster parents (in case of shared foster care of husband and wife).